

מאזרזת הישבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 7-24

שע"י המכון התורני ירושלים

פינחס - תשפ"ג | גליון ע"א | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

לתרומות (עבור הדפסה והפצת העלון) והנצחות
ניתן לפנות ל- 0546371585
ולהערת הארות: yoelf@asiatec.co.il

מאת א.פ. בענין ביזוי השבטים את פנחס, והטעם שמשה עצמו לא הרגו לזמרי

כולם את יחוסו ולא יזלזלו בו. (יסוד התורה).
והטעם שהשבטים זלזלו בו וביזו אותו, כי
אמרו שאם הענין כה חמור שמחייב עונש
מות על כל פנים בגדרי קנאים פוגעים בו,
מדוע משה עצמו לא הרגו לזמרי? אבל
באמת אמרו חז"ל, שלכן נעתר אהרן לעשיית
העגל כי היה ירא שיהרגוהו אם לא יעשנו,
כפי שהרגו את חור, ואז לא תהיה תקומה ח"ו
לבני ישראל על דרך אם יהרגו במקדש ה'
כהן ונביא. ומזה הטעם עצמו ירא גם משה
לעשות מעשה פן יהרגוהו, ואז לא יהיה ח"ו
תקומה לבני ישראל ולא יכנסו לארץ וימותו
במדבר. אבל פנחס מאחר ועוד לא היה
כהן, שהרי רק אחרי הריגת זמרי הובטח על
הכהונה, לכן לא היה ירא, דגם אם יהרגוהו
עדיין אין כאן הענין של הריגת כהן שאין
עליה כפרה, וזהו שסיים רש"י לפיכך בא
הכתוב ויחסו אחר אהרן, כלומר כמו שאהרן
היה חש שלא יהרג כהן ונביא, [ולכן גם משה שהיה
נביא חשש], כן עשה גם פנחס מעשה כדי שלא
יהיה צורך שמשה יעשה זאת ושמה יהרגוהו
למשה ולא תהיה להם עוד תקומה. (תפארת
יהונתן).

וב"קומץ המנחה" כתב, שלכן נתעצל משה
רבינו בדבר ולא הרגו לזמרי, כי עיקר ביזונו
של זמרי היה נוגע למשה באומרו לו בת יתרו
מי התיר לך, ולכן נשמר משה לעשות הדבר
שמא יפרשו זאת לא נכון ויגידו שלכבוד
עצמו עשה כן, שהרי מצד עיקר הדין לא
היה זמרי חייב מיתה אלא רק מצד הענין של
קנאים פוגעים בו, ולכן נמנע משה מלהיות
הקנאי שמא יאמרו לכבודו עשה, ולכן באמת
ביזו השבטים את פנחס באמרם שכמו
שמשה משך ידו מהענין כך גם פנחס היה
צריך לנהוג, כי גם הוא נוגע בדבר בהיותו
מזרע יתרו, ולכן באמת מעיד הכתוב על
פנחס שעשה כן רק לשם שמים ולקנאת
ה' צבאות ולא לכבודו, וזהו המשך הפסוק
"בקנאו את קנאתי בתוכם".

הפרשה מתחילה בפסוקים "וידבר ה' אל
משה לאמר, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל" וגו'.
וברש"י: פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן - לפי
שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי
זה שפיטים אבי אמו עגלים לעבודה זרה,
והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב
ויחסו אחר אהרן. והוא מהגמרא בסנהדרין
דף פב ע"ב.

וראיתי בספר ליקוטי בתר ליקוטי שכתב:
הכוונה אפשר לומר, על פי מה שאמרו חז"ל,
במערבא הוי בדקי בשתיקותא, היינו על ידי
מדת השתיקה היו בודקין ליוחסין והכירו
מי הוא המיוחס. ולכן, מאחר והיו השבטים
מבזים את פנחס והוא שתק ולא השיב להם
כלום, מזה גופא נראה וניכר יחוסו שהוא
נכד של אהרן, כי גם אהרן כאשר הלינו
עליו [בפרשת קורח] לא השיב כלום והעדיף את
השתיקה. וזה כוונת רש"י באומרו "לפיכך"
בא ויחסו אחר "אהרן", כי שניהם אחזו בפלך
השתיקה, ומזה גופא נראה שהם מיוחסים
ושקר בפי הדוברים שבגלל היותו בן פוטי
הרג לנשיא שבט.

ומה שדרשו חז"ל דרשא זו רק בתחילת
פרשתינו והלא כבר בסוף פרשת בלק נכתב
"וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם
מתוך העדה ויקח רמח בידו", והיה מקום
לדרוש זאת לעיל? יתכן לפרש כי שם ענין
פנחס מוסב רק על הראיה, כלומר הסיבה
שהוא ראה היא בהיותו בן אלעזר ונכד
אהרן, וידע שזקנו עצר בעד המגפה בעדת
קרח, ולכן בראותו מה שקרה וידע שזה
עלול להביא מגיפה, מלאו לבו להיות כסביו
ולעצור המגפה מעל בני ישראל, אבל מאחר
ובפרשתינו נשנה היחוס שנית, ובפרט
שהפרשה מתחילה בפסוק וידבר ה' אל משה
"לאמר" ולא נזכר כלל מה יאמר, על כרחך
הכוונה שיאמר את הדברים האלה עצמם
שפנחס הוא בן אלעזר ונכד אהרן, ושידעו

בפתח ימי בין המצרים

שאלה גדולה עומדת לפנינו: מדוע אנו
עם ישראל, כעם נבון וחכם, רואה לנכון
לשקוע בייגון כה עמוק על צרות העבר!
מה יעזור הבכי והאבל על מה שהיה
וחלף?! האם לא טוב יותר שננסה
לשכוח את העבר הכואב, ולהיות עם
הפנים לקראת העתיד!

שאלה גדולה זו שאל אף הוגה הדעות
המפורסם - אפלטון, שחי בתקופת
חורבן בית המקדש הראשון. בעוברו
ליד "הר הבית", על חורבות בית
המקדש וירושלים, ראה את ירמיהו
הנביא יושב ובוכה מרה. "על מה אתה
בוכה?! שאל אפלטון את ירמיהו. "על
הבית הקדוש אשר היה לשריפת אש"
- השיב ירמיהו. "תמה אני עליך", אמר
אפלטון, "כיצד נאה לחכם כמוך לבכות
על עצים ואבנים?! ויותר מכך - כיצד
נאה לחכם כמוך לבכות על העבר?".
השיב וענה לו ירמיהו: "אמור נא לי
בבקשה, כהוגה דעות, האם יש לך
שאלות וחקירות בפילוסופיה, שטרם
הצלחת לפתור אותם?". "ודאי", ענה
לו אפלטון ושטח לפני ירמיהו כמה
וכמה מתהיותיו וספקותיו. במקום ענה
לו ירמיהו תשובות מקיפות על כל אותן
בעיות סבוכות, שאפלטון התחבט בהן
כבר שנים רבות. נדהם אפלטון מעומק
הבנתו וידיעותיו של ירמיהו הנביא,
והוא פנה אליו בהשתאות: "מהיכן
שאבת את החכמה המופלאה הזאת?!"
ענה לו ירמיהו: את החכמה הזאת, ועוד
הרבה יותר מכך, שאבתי מן העצים
והאבנים שעל חורבנם אני מקונן. לא
עצים ואבנים אבדו לנו, כי אם מקור
חכמה וקרבת אלוקים מופלאה. אולם
לשאלתך השניה - מדוע בוכה אני על
העבר, לא אענה לך, כי רק יהודי יכול
להבין את עומק הבכיה על העבר.

ובאמת יהודי יודע, שהבכיה איננה
על העבר, אלא על ההווה. הבכיה היא
עכשווית, שכן איננו יכולים להשלים
עם מציאות כה ירודה, שבה חסרים
אנו את הקשר הישיר והאיתן עם
אבינו שבשמים. הבכיה טומנת ציפיה
ותקווה ורצון עמוק למציאות מושלמת
יותר.

בית המקדש הוא מקור השראת

תחליף. על זה היה דווה ליבנו, על אלה חשכו עיננו: איפה היא אותה שמחת הלב שהרגשנו ב"שמחת בית השואבה" שנחוגה בחג הסוכות, עת רקדנו שבעה ימים ושבעה לילות ללא הפסקה, ושאלנו משם רוח הקודש?! איפה היא אותה תחושה מטוהרת של חיים ללא חטא, כאשר קורבן התמיד של הבוקר מכפר על העבירות של הלילה, וקורבן התמיד של בין הערביים מכפר על העוונות של היום?! איפה היא אותה תחושת אחדות עמוקה שחשנו שלוש פעמים בשנה, בשעה שעלה עם ישראל בהמוניו אל בית המקדש? איפה היא אותה התעלות רוחנית שזכה לה עם ישראל במוצאי יום כיפור כאשר ליוה את הכהן הגדול אל ביתו בשמחה וריקודים, ולא הרגישו כל צורך ללכת הביתה לשבור את הצום?! איפה היא אותה יראת שמים שזכינו לה כשהיו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם? (מתוך קובץ "ארבע תעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה")

ד' אמות של הלכה

בענין תקון חצות בימי בין המצרים ביום (נוסף לזה שאומרים בלילה) - מאת הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל

וסיפר רבינו ז"ל, שבעירו אפילו בית המדרש של בעלי מלאכה היה מלא מפה לפה שערכו תיקון חצות בימי בין המצרים בכל יום ויום, ע"כ.

וכיון שאין כאן ענין של סדר תיקון רחל דוקא אלא שבחרו בו אחרי שהוא שווה לכל נפש, לכן צריך לומר אז הסדר תקון רחל עם כל הקינות והפסוקים כמו שנדפס בכל מקום בסדורים הישנים ו"שערי ציון", וגם טוב לכיון שזה יקח חצי שעה בערך וכמ"ש ה"פרי עץ חיים" שיהיה זה חצי שעה או יותר. וזמן חצות היום הוא כפי שנדפס בלוחות, וזמן חצות היום והלילה הם לעולם שווים באותו המעט לעת.

וז"ל הרד"ק ז"ל (בסוף ספר שמואל) על הפסוק: "ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל": וקיבל ה' צלות דיירי ארעא, ובדרש: כל האלפים שנפלו בימי דוד לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בית המקדש, והרי דברים קל וחומר ומה אם אלו שלא היה בימיהם ולא חרב בימיהם, נפלו על שלא תבעו אותו, אנו שהיה בימינו וחרב בימינו על אחת כמה וכמה, לפיכך התקינו זקנים ונביאים ליטע בפייהם של ישראל להיות מתפללים שלשה פעמים בכל יום, השב שכינתך ומלכותך לציון, וסדר עבודתך לירושלים, אמן כן יהי רצון סלה, ע"כ.

ובגמ' (גיטין נו, א) איתא: א"ל אביי לרב יוסף ומאחר דהו צדיקים כולי האי מאי טעמא איענוש [דחריב טור מלכא], א"ל משום דלא איאבול על ירושלים דכתיב (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה.

ובשו"ע (ס"ס תקנ"ד): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

השכינה לעולם, וממנו ירד לעולם כולו שפע רוחני המלווה בשפע גשמי. גם הגויים נהנו מן השפע הזה, כפי שאמר רבי יהושע בן לוי: אילו אומות העולם היו יודעים מה בית המקדש נותן להם, היו מקיפים אותו שומרים כדי לשומרו! ועם ישראל - על אחת כמה וכמה. בית המקדש היה מהווה חיבור ישיר בין עם ישראל לקב"ה, ובחורבנו בטלה מאתנו קרבת אלוקים זו. מצבנו ללא בית המקדש הינו ירוד מאוד ביחס למצבנו בבניינו, כפי שאמרו חז"ל: "מיום שנחרב בית המקדש, נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים" (ברכות לב:). "מיום שנחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, ניטלה עצה ממנו" (מגילה יב:). "מיום שנחרב בית המקדש נגדעו אלופי עצה, והדעות משובשות, והלב אינו קיים על בוריו, והולך אחר מראית העין" (וזהו רות פח:).

על ידי חורבן בית המקדש הפסדנו אף חוויות ותחושות רוחניות, שאין להם

כתב האריז"ל ב"שער הכוונות" (דף פ"ט ע"ג) וז"ל: "מנהג טוב וכשר הוא לכל בעל נפש לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית וכו' ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם", עכ"ל. וב"פרי עץ חיים" (בכוונות ט"ב ובין המצרים) איתא בזה: "לבכות חצי שעה או יותר".

והנה לא נזכר בדברי האריז"ל ב"שער הכוונות" וב"פרי עץ חיים" רק לבכות ולהתאבל, אבל לא הוזכר בדברי האריז"ל מענין לומר אז איזה דברים או קינות.

אמנם כיון דלאו כל אחד מסוגל לזה, להתעורר מעצמו בבכיה, לכן הנהיגו לומר אז הסדר של תיקון רחל. וכן כתב החיד"א בספר "יוסף אומץ" (סי' כ"א), שנהגו לומר בבין המצרים אחר חצי היום תיקון רחל שאומרים אחר חצות לילה, שפסוקים אלו מיוסדים על בכיה והספד על חורבן הבית, וכדי שיהיה דבר השווה לכל נפש מסודר.

וכמו כן בספרו "מורה באצבע" (אות ר"ל) דטוב לומר סדר תקון רחל בכל יום חול מבין המצרים אחר חצות, וכן נהגו בארץ ישראל וכו' והוא מנהג ותקין, עכ"ל. ובספר "שער המפקד" (ח"א דף ו' ע"ב) כתב "מנהג בירושלים ת"ו בהתאסף ראשי עם ומרבית העם בכל יום בימי בין המצרים לומר תיקון רחל" וכו'. וב"נהר פקוד" שם כתב: "עין רואה עד היום בדורותינו דבימי בין המצרים בירושלים רבנן תקיפי וראשי ישיבות ישבו לארץ, שם יתנו תיקון רחל מבכה בקול מר ומספד תמרורים קורע הלב לגורים, וכך חובתינו וכך נאה לנו עד יערה עלינו רוח ממרום ולאמר לצרותינו די ויחיש לגאלנו למען שמו אם לא למענונו", ע"כ.

ובספר "כל כתבי החפץ חיים" (ח"ג במכתבי הח"ח עמ' יט אות ס') כתב שה"חפץ חיים" זצ"ל היה אומר תקון חצות בימי בין המצרים ביום. ובספר "לב אליהו" (ח"א עמ' 40) כתב וז"ל:

בריתי שלום

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במדבר כה, יב). לכאורה יש לעיין, דהא איתא בספרים דשכר מצוה הוא מעין הפעולה "מדה כנגד מדה". ואילו כאן הרי פנחס עשה מעשה של קנאות וזכה "לשלום" והוי היפך הפעולה? ואמר מרן הגר"ח זצ"ל דאינו כן, דהקנאות של פנחס היה "מעשה של שלום" שהרי עשה הכל לשם שמים. מרן הגר"ח זצ"ל אמר פעם, שיש הבדל גדול בינו ובין אחד שהתחזה לקנאי. והביא משל לבית שהיו בו הרבה עכברים,

וכדי להלחם במכה זו היו מביאים חתול והיה רודף אחרי העכברים והורגם.

והנה גם הבעל הבית וגם החתול אינם אוהבים את העכברים. אמנם הבדל מהותי יש ביניהם, הבעל הבית היה מעדיף שלא יהיו כלל עכברים, ואילו החתול רוצה מאד שיהיו עכברים, כדי שיוכל להורגם...

והוא הדין ב"קנאות", למרן הגר"ח זצ"ל היה יותר ניחא שלא יהיה לו במה להלחם. משא"כ אותו אדם רצה שיהיה לו במה להלחם וכו'.

(שי" לתורה" בשם הגרמ"ד הלוי סאלאוויצקי)

זכרון לצדיקים

ט"ו תמוז תק"ג: רבינו חיים ב"ר משה בן עטר זצוק"ל, בעל "אור החיים" עה"ת ועוד

ישראל סלומון

ה"אור החיים" הקדוש

"אור החיים" הקדוש - זה הוא הכינוי והתואר שניתנו לרבי חיים בן עטר זצוק"ל, ע"י המוני בית ישראל בכל מקום שהם. בכל קהילות ישראל, ממזרח, ממערב, מצפון, ומתימן, נישא שמו של רבינו בחדרת קודש, כאיש אשר רוח אלוקים בקרבו, וכאחד מצדיקי הדורות אשר נשתלו על ידי הקב"ה, בכדי להאיר ולהחיות את הדורות האחרונים.

על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים - ובכל שלושת העמודים הללו אחז רבינו ביתר שאת וביתר עוז, כוחו היה בתורה "מבעית" כעדות תלמידו מרן החיד"א זצ"ל. עבודת הקדש שלו היתה בסילודין כפי שרואים אנו גם מתוך דבריו בכמה מקומות וגם ממכתבי ההסכמה של גדולי דורו, וגם מעשה חסדיו ודאגתו לבני דורו היו נדיבות לב ובשפע רצון.

לא זו אף זו רבינו נחשב כיחיד, בתוקף קדושתו והיבדלותו מענייני העולם הזה ובכוחו הגדול כלפי שמיא בבחינת "צדיק גוזר וה' מקיים".

רבי ירושלים באותה העת לא היססו לדמותו לאחד ממלאכי מעלה ובפי העם נפוצו סיפורים רבים אודות מופתיו של רבינו ואודות מופתיו ונוראותיו.

חיבה יתירה נודעה לו לרבינו אצל קהל החסידים ההולכים בדרכו של הבעש"ט. כפי המקובל, הבעש"ט עצמו הרגיש בגדלותו והעריצו מבלי שראהו מעולם, והרבה להפליא בעוצם השגותיו ודרגותיו בקדושה. עדת החסידים מצאו בספריו של רבינו שנכתבו בצפון אפריקה, רעיונות זהים לרעיונות אותם הפיץ הבעש"ט ובעצם קבעו את ספר "אור החיים" לאחד מספרי יסוד של החסידות.

מתולדותיו

תורה מתוך הדחק

רבינו נולד לאביו רבי משה בן עטר בעיר "סאלי" שבמרוקו, ולמד תורה אצל זקנו שנקרא גם הוא: רבי חיים בן עטר. לאחר כמה שנים שבהם למד תורה מתוך הרחבה פקדו אותו צרות ורדיפות רבות והוא נאלץ לגלות ממקום הולדתו ולנדוד למרחקים.

בהיותו צעיר לימים, הדפיס רבינו את ספרו הראשון "חפץ ה'" העוסק בביאור סוגיות בש"ס. בהקדמתו לספר הזה מספר רבינו על ההרפתקאות שעברו עליו ולפנינו קטע מדבריו:

.... דע לך אחי, כי כל מה שלמדתי בחיי, לא היה אלא מאהבת ה' ומחשק התורה, כי מהיותי בעולם אשר פתחתי עיני, סבבוני כתרונני צרות צרורות, מכל אשר חשבתי לטובה לי - נהפך דודי למשחית, ויקם לי עוונני לאויבי, בני ברית קרובים ורחוקים אשר דרשתי שלומם, והם הייתי להם ללחם, לעטוף שית חמס למו, נוסף עלי יגונות תדיר ושאינו תדיר. והאחרון הכביד, זה לי שבע שנים אשר שללו ממני כל אשר חנני ה' כוחי והוני, מאת פטירת אדוני חמי איש חיל רב פעלים אשר אם אמרתי אספרה כמה הרפתקאי דערו עלי מהם ומהמוניהם: בני ברית ושאינם בני ברית, קרובי ומיודעי - אם יהיו הימים דיו וכו'...

ולזה תמצא, לפעמים אני יוצא ידי חובתי בענין לפרש בו כל הצורך, ולא כל העתים שוות, ולפעמים אני בוחר לעצמי דרך קצרה, ולפעמים אני מושך בקסת אשר בידי באורך לשון, מטרודות הזמן אין הדעת מיושב, כי רבו משיעורת ראשי רוב

על רוח קדשו וכחו של רבינו להיות צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, יעיד הסיפור הנפלא הלז:

שנה אחת בחודש טבת ראה רבינו בחלום שבאותה שנה תהיה עלילה וגזרה קשה על בני ישראל ר"ל. ויקץ באימה גדולה וחרדה, ובכה והתפלל ימים רבים שהקב"ה ברחמי יבטל את אשר נגזר. וישמע ה' את נאקתו והקדים רפואה למכה וגילגל שהגזרה לא תחול כלל, ומעשה שהיה כך היה. בארצות המערב היה מלך אדיר ושמעו הולך בכל המדינות, והיה בקי בחכמת הכוכבים ומזלות. יום אחד ישב בביתו ועלה במחשבתו רצון לדעת אם יש לו בן גיל אשר נולד במזל וכוכב כמוהו. וירא באצטגנינות שלו שבן גילו הוא יהודי ושמו הרב חיים במוה"ר משה בן עטר. תמה המלך היתכן שאיש יהודי סתם יהיה כערכו. התייעץ וגמר בלבו לנסוע לאותה עיר בכדי להכירו בקירוב מקום ולראות מדריגותיו. ויקהל את שריו ויועציו והגיד להם שברצונו ליסע ולתור למרחקים לראות במנהגי ותהלוכות העולם ואחר תום שני חודשים ילך וישוב לביתו, ובינתיים ישב המשנה למלך על כסאו להנהיג המדינה.

ויקח המלך עבד אחד אתו והחליף בגדי מלכותו לבגדים פשוטים והלך לדרכו. בהגיעו למחוז חפצו לבית רבינו יצאה הרבנית לקראתו. ושאל לה המלך, אנה בעליך. ותען שהוא ביער ובחצות היום ישוב. ויאמר המלך, אחכה לו עד שיבוא. וישב ותמה בראותו את הבית פשוט ודל כבתי העניים, הכי זה מתאים להיות בן גילו.

ויהי בחצי היום ראה איש עני נכנס בבית ומשאו על כתיפו, ובראותו את אורחו, נפל על פניו ארצה והשתחוה ואמר, אדוני המלך בוא ברוך ה'. תמה המלך ואמר, מדוע תקראני מלך. ענה רבינו, הנה עם כל איש הולך שר לשומרו כפי מדריגתו, ומן השר של מעלה העומד מאחורי כבודו לשומרו, ממנו ידעתי שכבודו מלך. ונפשי בשאלתי מדוע באתם אלי. השיב המלך כי ראיתי באצטגנינות שלי שבן גילי אתה ובאתי בסקרנות לדעת מדריגת מערכתך. וכעת בראותי אותך בשפל המצב פלא הדבר בעיני. אמר רבינו, אני גדול מהמלך. צחק המלך, הלא הנך בשפלות ודלות ואיך אתה גדול ממני. א"ל רבינו, אראה ואוכיח שאני גדול מהמלך. והביא רבינו מראה וציוה למלך להביט בה. המלך בהביטו בה ראה בתוכה את כדור הארץ ומלואה. ושאל רבינו, האם יכול לברור ארץ ממלכתו. ויאמר המלך, תמתין כמעט רגע עד אמצא גבולי ממלכתי, השיב רבינו, יסוב המלך פניו אחורנית ואח"כ יביט עוד במראה. ויעש כן. בהביטו פעם שנית, ראה בתוכה כל ארצות ממלכתו לבד. א"ל רבינו, אראה למלך עיר מושבו עיר המלוכה, רק נא יסב פניו עוד. ויעש כן, וראה עיר מלכותו. ויאמר עוד רבינו, אראה למלך הפלטרין וארמון שלו. הסב פניו ואח"כ ראה ארמונו עם כל פרטיו, וראה אשתו הקיסרית שוכבת בחדר משכבה, והנה פתאום נפתחת הדלת והמשנה למלך נכנס לחדרה ותבעה

לעבירה. המלכה נבהלה לדבריו ותאחזינה פלצות, ותאמר בקול דממה דקה, הכי תמרוד באדוניך המלך כך. העיז המשנה למלך ויאמר, אם תמאן אעשה בך כחפצי ואין מציל אותך מידי. בראותה כי אפס עצור ועזוב, ותבך ותתחנן לו לחדול מחטוא לאלוקים ולמלך. ויאמר המשנה למלך, אם תשמעי לדברי אז אתן סם המות בכוס המלך וניקח אני ואת את כל המלוכה ואתן והוסיף לך שבעתיים הוד ותפארת. ואם תמאני דמך בראשך.

פנה רבינו להמלך, הנה נא אתה רואה ושומע הכל. השיב המלך, כן ידידי, ולבי דואב בראותי את אשתי בצער ובבהלה כזאת. ברם אטו דברי המראה הזאת כנים ואמיתיים הם. א"ל רבינו, אל יהרהר המלך הרבה רק ישמע בקולי וימהר ויקח את קנה השריפה אשר בידו לירות בכיוון אל המשנה למלך בתוך המראה. יחוש נא פן עדי יתמהמה תנזק המלכה. ויעש המלך כעצתו המוזרה וירה אל לב המשנה למלך ונפל מת בתוך חדר המלכה. המלכה נבהלה ותפן כה וכה ותרא כי אין איש ותמהה מאין בא הירה. נפחדה ויצתה בפחי נפש ותשלח את אחד המשרתים לקרות את הכומר למען יביט באצטגנינות שלו לראות בשל מי הרעה הזאת. כשבא הכומר וראה את ההרוג, אמר להמלכה, אל תפחדי ותנוחי דעתך. אצוה לעבדים להטמין את המת בתוך מרתף הארמון בסוד סודות, וכשיחזור המלך לביתו, נבוא ונגד לו כי המשנה למלך נעלם ולא ידענו מה היה לו. הנה מחפש הייתי עילה לעלול על היהודים וכעת נמצאה לידי מציאה זו ותרב שמחתי. נעליל על היהודים כי המה הרגוהו והטמינו את גופו באיזו מקום, ואקח שני אנשים שיבואו ויעידו לפני המלך כי ראו שנכנס המשנה באחד מחצרי היהודים, ומאז נעלם ויד היהודים נגעה בו.

והמלך ורבינו רואים ושומעים את דבריהם. ויכתוב המלך בפנקסו את השעה והיום שאז קרה הדבר למען דעת אח"כ אמיתת הענין על בוריו. ורבינו פנה למלך ואמר, אדוני המלך ראה בעיניו את כל אשר נעשה כי היהודים נקיים מפשע, על כן ישא נא עצה להציל את היהודים מכף העלילה הזאת. והשיב המלך, הנני נוסע בחזרה לביתי, ואז בראותי כי כנים הדברים האלה אדע מה לעשות, ואדע כי גדולה מדריגתך וכבד אכבדך מאוד.

כששב המלך לביתו התפלא בראותו כי פרטים אחדים מן המראה הגדול והנורא אשר ראו עיניו מתקיימות והולכות. למחרת בואו נאספו כל רוזני ממשלתו והכומר והעדים והגידו לו את מעשי היהודים, ויאמרו כולם פה אחד כי על המלך לגרש ולאבד את כל היהודים אשר בממלכתו. המלך עשה עצמו כאילו לא ידע כלום וקצף על היהודים בחימה גדולה. ויאמר, אם אמת הדבר אז כלה גרש אגרשם. ברם משפט כזה להמית עם רב, לא דבר קל הוא. רק צריכין לערוך דין ולהזמין שופטים נאמנים מכל אומה ולשון, לרבות היהודים, ולברר הענין היטב למען לא נהיה לחרפה ולקלון בעיני הממלכות האחרות שיאמרו כי עשיתי משפט עוול לאבד עם חינם. וישלח המלך פתקי הזמנה לכל אומה שבעולם לשלוח לו שופטים מנוסים וישרים ליום המיועד כדי לשפוט את היהודים על אשמתם, וגם שלח פתקא לרבנו

טרדותי ואנחותי עצמו, מצמיתי לא יתנוני השב דוחי.... ומעין הדברים הללו כותב שוב רבינו בהקדמתו לספרו "אור החיים" שנכתב כמה שנים לאחר שנכתב ספר "חפץ ה'". מדבריו כאן עולה, שרוב ימיו הוא סבל מצרות ושכל לימודו היה ממש במסירות נפש:

"... והן הקיפוני שאור שבעיסתי וחמ"ץ את ארץ מצרים בשכשך מצרים במצרים נרדף, דלקוני בתפיסה במסירה ועלילה ונגידה ביד שר צר אכזרי, וכשזה נופל זה קם, באין מבטח לרגע מחיי להרגיע, ואני בתוך עמקי ים הצרות: תפיסות על עסקי ממון ועל עסקי נפשות...

... וקמו עלי סערות ימי המונעים, ולא שבו הרודפים, קיויתי לשלום והנה מלחמה, רץ אחד רץ לצר ולצורר, וצרה נוגעת בחברתה, עד צואר הגיע, ונדדתי מעיר לעיר, ונתקיים: 'הנמלט מן הפחד יפול אל הפחת', ולא שבת נוגש ומדהבה, ובאת שדרכו למדוד בגסה דנוני, וקול הב לא פסק, אף כי תם הכסף והמקנה..."

העולה מכל מה שנכתב אודותיו הוא, שרוב ימיו הוא היה נרדף וגולה, וחסר אפשרות ללמוד תורה מתוך הרחבה. רובי תורותיו הם בגדר של "תורה מתוך הדחק" ומתוך תנאים קשים ביותר.

עובדה זו מגבירה את ההשתאות לנוכח איכותם ומעלתם של חיבוריו, הבלולים בבקיאות מדהימה עם עיון "מבהיל", ואשר בכל תפוצות ישראל "קדוש יאמר להם".

תורה לשמה

הסבר מסויים לרום מעלתם של הספרים, נוכל למצוא בעדותו של רבינו על האופן שבו הוא היה עוסק בתורה. כל אחד ואחד מאתנו מבקש בברכת התורה: "ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה". אנחנו מתפללים אל הקב"ה שנזכה להיות "יודעי שמו", דבוקים בשמו, ושנלמד את התורה אך ורק לשמה. לימוד ללא כוונות צדדיות, לימוד מתוך אהבה ויראה, לימוד מתוך טהרה ופרישות מתאוות העולם, לימוד לשם הבנת אמיתות התורה. כולם מבקשים - אבל מי זוכה לזה?

הבה ונתבונן מה כתב רבינו על עצמו בענין זה. בהקדמתו לספר "אור החיים" הוא מספר, שלפני התחלת כתיבת הספר קבל על עצמו שלשה דברים ואלו הם:

הא' - רוח נכון לכוין דעתי, להרחיק דברי חול ותענוגי עולם הזה, כי הם הדברים הפוגמים מעיקרם, ופוגמים פגימת בשר את המתוק, ולא יאירו שבילי פירושי התורה במקור האמת, ואם יאירו - יהיו כסף סיגים.

הב' - אקח רוח דעת, לשקול במשקולת הדעת בהתכוננות הדעת, שהוא דבר המתאים בין החכמה והבינה.

הג' - הנו נכבד, יראת ה' היא אוצרו. ודעתי גיליתי לפני גולה עמוקות, הנני הנני עבד לך ה' נוטע גן עדן, להקריב ביכוריו לפני אדוני, אולי תתעשת אלי, ויהיה כל פריי קודש הלולים. לרצותך אל חי חפצתי, וקוה קיויתי ליחד אשת דודים חפצתי וחשקתי, והריני משעבד דעתי וידיעתי בכללות ד' וד' מוצקות בבניני, בנין עולם קטן, בהכנת נפשי מול שמך, שפע ומשפיע ונשפע דבקתי נשמת...

בספרו השלישי "פרי תואר" מוסיף רבינו ואומר:

"הנה בשמים עדי, שכל כוונתי בחיבור זה, אינה אלא לקשט השכינה..."

הדברים מדברים בעד עצמם, ואין צורך להוסיף עליהם מאומה: "כולו קדש", כסף טהור ללא סיגים של גשמיות או של פניות זרות. ושמא תעלה על דעתך, שכך היו פני הדברים רק בעת שכתב רבינו את ספר "אור החיים", שעה שהיה כבר

חכם היהודים לבוא ביום הנועד.

והיהודים האומללים אשר בכל עיר ומדינה חגרו שק ואפר והתפללו על ביטול העלילה המרה. בלילה שאל המלך את פי המלכה באם יש לה ידיעה מכל הדבר. ותכחד כי אינה יודעת מאומה. הפציר בה המלך וביקש שתגיד לו האמת לאמיתו ואל תירא ואל תחת, ונשבע לה שלא יאונה לה כל רע. אבל עדיין יראה המלכה מלגלות לו כלום. ויגער בה המלך ויגזור כי באם לא תגיד לו הדברים כהווייתן ימיתנה.

אז פרצה בבכי וסיפרה לו כל הדברים. חיל אחזו בראותו כי הכל התאים ממש לכמו שראה בעיניו בתוך המראה, ובדיוק באותה שעה הכתובה בפנקסו. אז פתח פיו והודה ולא בוש, עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים, וברוך שחלק מחכמתו ליראיו, ואכן גדולה מדריגת חכם היהודים ממני אשר לא נפל דבר מדבריו ארצה ימין ושמאל והכל אמת.

בהגיע יום הועד בהתאסף ראשי עם ועם, ויעש המלך משתה גדול למען יסעדו השופטים לבם ויוכלו להוציא כאור משפט היהודים בצלילות הדעת. ויהי כטוב לבם בסעודתם נענה רבינו ואמר, יתן נא המלך יין ישן חמרא טבא דבי תחדא נפשא לפתוח את הלב. ויען המלך, טוב הדבר אשר דברת, לכו ונלכה למרתף שלי המלא חביות מכל מיני יינות ושתו כטוב בעיניכם. וקמו השרים והשופטים כולם לרדת למרתף. הראה הכומר כי החביות אשר בצד פלוני משובחים ומובחרים, כי חשש פן יתקרבו לצד החביות אשר שם טמונה גוית המשנה למלך ויריחו ריח המת ויתגלה קלונו, ע"כ נטה לצד האחר. אולם רבינו לא ציית לי' ורמז למלך ללכת לצד האחר. תיכף הריחו ריח רע. שאל רבינו, אדוני המלך מהו הריח הרע כאן. קרא הכומר, הריח נתהווה מעיפוש האויר שבתוך המרתף. נתקרבו עוד והנה הריח הולך וחזק מאד. ויתמהו האנשים מאד בדבר בריח המזוהם הנודף בבית המלך. רבינו הלך וחפש אחר מקור הריח עד שראה מקום פנוי בין החביות והראהו למלך. תיכף ציוה המלך לעבדיו לחפור שם וכאשר חפרו מעט מצאו את גוית המשנה למלך לבוש בגדי מלכות. ויחר למלך וקצף על משרתיו וצווח ככרוכיא, אם אמת נכון הדבר שהיהודים הרגוהו מאין באו הם לתוך מרתפי לקברו כאן. אלא לאו שמע מינה כי ידיכם שפכו את הדם הזה מחמת קנאה על המשנה למלך. ויזעק כי יגידו לו משרתיו האמת טרם יצערם באכזריות ויהרוג את כולם במיתות משונות.

כשראו העבדים שידעו בדבר כי כלתה אליהם הרעה מאת המלך, ענו והודו על כל המעשה ויאמרו כי הכומר הסב את הדבר. הכומר קבצו פניו פארוור. והמלך וכל השרים ראו בעליל כי היהודים חפים מפשע והסכימו כולם ביחד להשיב מחשבתו הרעה של הכומר על ראשו ולהרגו במיתה משונה עם העדים כאשר זממו לעשות, וליהודים היתה אורה ושמחה והמלך הטח להם חסד, ולרבינו חיים עשה כבוד רב וגדולה. (מס' ליקוטי מעשיות, ירושלים תרס"ט דף ב' וס' אוצר

המעשיות, ע' נ"ג. ובס' חוטים המשולשים (ס' ט"ו)

כתוב כי הגה"צ מוה"ר צדוק הכהן זצ"ל שמע סיפור זה מזקן בן תשעים ששמעו מהחיד"א זי"ע ששמעו מרבינו הק' בעצמו.

אב בשנים, הנה לפנינו דברים שכתב בהקדמה לספרו הראשון "חפץ ה'", אותו חיבר בימי עלומיו. בראשית דבריו הוא מתייחס לאלה שעשויים לטעון כנגדו, כיצד בגיל כה צעיר הוא מעיז להוציא פירוש על הש"ס, ומייחסים לו כוונות בלתי טהורות: "... חס ושלום נתכוונתי לשום דבר, זולת לעשות רצון יוצרי, כי למה אהיה כעבד המתעצל במלאכת אדוני, ולמה באתי מעולם העליונה, הלהיות ח"ו נהנה מנכסי שמים..

גלוי וידוע לפני אדוני ב"ה, כי כל כוונתי לעשות רצון יוצרי.. ולכן בחרתי לקרות שם הספר הזה בס"ד "חפץ ה'", - כי כל כוונתי - לעשות בו חפצו יתברך...

תורה וקדושה

בשנה האחרונה לחייו עלי אדמות, דר רבינו בירושלים, שם הקים את ישיבתו "כנסת ישראל", ושם כתב גם את ספרו האחרון "ראשון לציון" על הנ"ך. בתקופה זו כבר התפרסם רבינו לגאון וקדוש, והוא היה מיחידי הדורות, אשר עוד בחיים חיותם זכו שספריהם ילמדו על ידי כלל ישראל. מעדויות של תלמידיו מתברר כי תלמידים רבים למדו בישיבה זו, ובאמצעותה של הישיבה הוא זכה להשיב רבים מעוון ולהעמיד תלמידים הרבה. מרן החיד"א שזכה להיות מתלמידיו, מיצה את את שבחו בשורות בודדות אשר נכתבו בספרו "שם הגדולים":

"מהר"ר חיים ן' עטר - עיר וקדיש מק"ק סאלי, ובא לעה"ק ירושלים ת"ו סוף שנת תק"ב. ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה, ועיני ראו גדולת תורתו, עוקר הרי הרים, וקדושתו הפלא ופלא. ולפי דורנו היה לב הרב מבעית בתלמוד, והיה כמעין המתגבר. והן בעון הדור כמעט שכ"ב, ובחדש תמוז תק"ג עלה לשמים בן מ"ז שנה זלה"ה. וחבר: "חפץ ה'". "ראשון לציון". "אור החיים". "פרי תאר". וחכמתו ניכרת מספריו, אך זה אחד מעשרה מחכמתו, ורוחב לבו וחורפתו הפלא ופלא. וחופף עליו כל היום סדר קדושה והבדלה מעניני העה"ז, ורבו עוזו נוראותיו".

עדות נוספת לגדלות שמו של רבינו, מוצאים אנו בהסכמה שכתבו רבני ירושלים, לספרו "ראשון לציון" שיצא לאור רק לאחר הסתלקותו. הרבנים הללו האריכו מאד בתיאור מידותיו ומעלותיו, ונוכיר כאן רק את תחילת דבריהם:

"... כרכא דכולא ביה, הן חכמה והן תבונה והן יראת אלקים" האדם יראה לעינים, אך בצלם הכרת פניו ענתה בו, אינו אלא שרף כאחד הצבאים מצבא מרום לבוש הבדים, לו תואר ולו הדר.. זה כלל גדול בתורה, קולע אל השערה, ארי שבחבורה..." (מתוך הקדמה "חומש אור החיים עם ביאור אור לעינים")

סיפור נפלא אודות "משיח ה' שמו חיים"

סיפור נורא ממדפיס אחד בשם "אשר" שהדפיס החומש עם פירוש "אור החיים" הק', והביאה להרה"ק ר' פינחס מקאריץ זי"ע. כאשר פתח הרה"ק את החומש נזדמנה לו בדיוק פרשת ראה בפסוק (דברים טז, ז) "כי יהיה בך אביון וגו', שם מסיים רבינו את דבריו במילים "משיח ה' שמו חיים". לתמיהתו הרבה ראה כי המילים "שמו חיים" נשמטו בדפוס הזה, כששאל את המדפיס פשר הדבר, ענה ואמר: "מפני שהמחבר כיוון על עצמו...". הרה"ק מקאריץ לא הגיב מאומה אלא פתח את החומש ההוא בפרשת נשא (במדבר ה, יב) "ואמרה האשה אמן אמן", ופירש רש"י, "אמן אם מאיש הזה אמן אם מאיש אחר", והראה להמדפיס שאכן במהדורא זו נפלה שגיאה בהדפסה ובמקום "מאיש אחר" נדפס "מאשר". בכך מצא רמז להמדפיס ששמו "אשר" שיש להרהר אחריו כי אין

חשבון: כנראה שאכלו חגבים - לכן בא להם חגבים.

*

'פתק' שכתב ה'אור החיים' הקדוש לשכינה הקדושה

ידוע המעשה שהיה כאן בירושלים, שבא אצלו יהודי אחד ואמר לו: אדוני הרב! אני מדוכא במיני צרות למיניהם, בעניות ובחולאים ובייסורים וברדיפות, מכל המינים, 'איוב' של הזמן הזה. בא לבקש מהרב שיתפלל בעבורו, שיעשה משהו בשבילו. הרב אמר לו: טוב אני יתן לך פתק, ואתה תלך לכותל המערבי ותשליך את זה לאחד החורים שיש שם. אחר כך הלכו לראות מה כתוב בפתק הזה? ראו שה'אור החיים' הקדוש כתב כך: 'רעייתי, יונתי, תמתי, השכינה הקדושה, נא לעזור לפלוני מוסר כתב זה להציל אותו מצרותיו'. אדם שכותב דברים כאלה זה הפלא ופלא. שאדם יבין: איך אדם כותב רעיתי יונתי תמתי השכינה הקדושה?! לא כל אחד יכול לכתוב כדברים הללו! רק אחד שהוא ממש זכה להיות קדוש, קדוש, קדוש! רק הוא יכול - ולו נאה ולו יאה - לכתוב ולהשתמש בלשונות הללו. אחרים זה חוצפה, זה יוהרא, זה שגעון.

*

קללת האור החיים הקדוש שלא יהיה לקראים מנין בירושלים

מעשה הקראים שהניחו ספרי הרמב"ם במדרגות כדי שירמסום הרבנים. כידוע דיבור של ה'אור החיים' הקדוש היה פועל מציאות, כשהוא היה גר כאן בירושלים, בזמנו, היה פעם אחת אסיפה של כל הרבנים - להבדיל בין הקודש לחול ובין הטמא לטהור - יחד עם הקהילה של הקראים בירושלים (אלה הרשעים שהיו עוכרי ישראל מדור דור, מזמן הרמב"ם ועוד לפני כן). מה קרה? השלטון הטורקי הטיל מס חדש על כל אנשי ירושלים, ואצל השלטון הטורקי לא היה הבדל בין יהודי לבין קראי, כולם נחשבים כיהודים, (הגם שהם לא מאמינים בתורה שבעל פה, מכחישים ומכזבים בתורה שבעל פה, אבל השלטון התייחס אליהם כיהודים). אז ישבו ביחד ואמרו שישבו ויחלקו את המס, מס לגולגולת, על כל משפחה. איפה התאספו כל הרבנים שלנו - ולהבדיל - שלהם? בבית הכנסת שלהם, של הקראים. והם ניצלו את ההזדמנות, ואמרו שכאשר ירדו כל הרבנים במדרגות, אנחנו נשים את ספרי הרמב"ם במדרגות, וכך בשעה שהם ילכו במדרגות הרבנים ירמסו, ידרכו, את ספרי הרמב"ם ח, וזה יהיה נקמה טובה ברמב"ם.

והרב אור החיים הקדוש הגיע והתחיל לרדת במדרגות, ופתאום במדרגה שהוא צריך לדרוך בה הוא נפל, הוא רואה שהוא מתגלגל. אמר ה'אור החיים': יש פה משהו, זה לא מילי בכדי, מן השמים לא עושים דברים סתם! הלך לחקור מה זה, והציץ לראות מה יש מתחת למדרגות, והנה הוא רואה את ספרי הרמב"ם! אמר ה'אור החיים' הקדוש: אתם רציתם שאנחנו כולנו נדרוך ונרמס את הרמב"ם? חי ה' שלא יהא לכם מנין פה בירושלים! כך הוא קילל אותם. וכך היה. אף פעם לא היה להם מנין! אם היה תשעה, והיה בא עשירי, היו מזמינים חברה קדישא. למה? אחד מת... אם היו באים שלשה - אז שלשה היו מתים. ככה זה היה. קללה של אור החיים הקדוש זו קללה! סכנה גדולה. הסיפור הזה מובא בספרים כידוע ט. יש חלחלה וחרדה מאור החיים הקדוש!

מעשיו מתוקנים, והוא נכשל בעוון חמור ביותר, והפטיר לו "הרי החותמת שלך...". ואכן לאחר זמן נתגלה קלונו ברבים וגורש מן העיר בבזיון. הרה"ק מקאריץ אף הסמיך לעובדה את הפסוק (תהילים נ, כא) "שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו" כי בפגיעתו בכבודו של אחד משלומי אמוני ישראל, בזה חלל בריתו ונתגלה קלונו.

*

כוונת 'משיח ה' שמו חיים'

בכוונת רבינו ז"ל בכותבו "משיח ה' שמו חיים", כתב הרה"ק ר' אהרן מקראלין זי"ע בספרו "בית אהרן" (כ"ב תמוז), כי לכל צדיק יש חלק במשיח לפי מדתו השייך אליו לתקן, ולכן רבינו ז"ל שהיה צדיק השלם ותיקן חלקו במשיח כתב "משיח ה' שמו חיים", עיי"ש.

ובספר "סגולת משה" (סוף פרשת פקודי) כתב ששמע בשם צדיק אחד, כי "חיים" הוא ראשי תיבות של ה'ד' שמות שמשיח נקרא: ח'נינא, י'נון ה', מ'נחם, (עיי' סנהדרין צ"ח: ובבא בתרא ע"ה). עוד הביא שם ששמע מהרה"צ ר' דוד ממירפלא זצ"ל כי "משיח" ר"ת משיח ש'מו חיים.

אמנם בקדמה להגה של פסח "זבח פסח" הביא בשם ספר "שפתי צדיקים" (עמוד פז), דמה שכתב רבינו ז"ל "משיח ה' שמו חיים" הכוונה היא לרבינו חיים אבולפיא זי"ע עכ"ר. והביא ראיה לזה מדברי רבינו ז"ל בקטע שלפני זה כתב דהורתו ולידתו של משיח הוא בארץ ישראל, ואילו רבינו ז"ל נולד בעיר סאלי שבמארקו, ר"ח אבולפיא נולד בעיה"ק חברון ת"ו.

*

מיום שנתקבלו דבריו - לא בא עוד הנגע הזה

בפרשת שמיני (יא, כא) מביא הרב אור החיים ע"ה שכך היה מנהגם בחו"ל - בארצות מרוקו - לאכול מהחגבים האלה שהיה שם, חגבים טהורים.

אבל מספר הרב שהוא עיין בדבר הזה, וטרח לוודא ולברר את ההלכה הזו, ונתברר לו שיש בזה כמה מינים, ויש מינים שהם מינים טמאים והם דומים ביותר למינים הטהורים. ולכן הוא כתב פסק, הדפיס את זה בספרו "פרי תואר" (סי' פה), שאסור לאכול את החגבים כיון שהם מעורבים ממינים טהורים ומינים טמאים, ועל כן צריך לפרוש מאכילתם כלל ועיקר. וכך הוא פרסם ברבים.

ומספר הרב שבאמת הוא ראה בזה סייעתא דשמיא, שבזמנם כל שנה ושנה היה ח"ו צרות: או החגבים היו באים ואוכלים את כל היבול, או היה רעב. כל מיני צרות. אבל מאותו זמן שהוא פרסם את הפסק הזה, וכלל ישראל במקומו כולם נמנעו ופרשו מלאכול את החגבים האלה, שהרי ה'אור החיים' אומר שזה אסור! 'והנה מיום שנשמעו דברי במערב - (במדינתו בארצות מרוקו) - ופירשו מהם הרבים, לא נגע ה' עוד במכה זו, ולא נראו זה יותר מ"ב שנה! כי תורה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות! כל עוד שלא היו משגיחים והיו אוכלים מהמין הזה, אז לקו בפורענות, אבל עכשיו שב"ה נמנעו - ניצלו. כיון ש'אין הנחש ממית אלא החטא ממית' כידוע, כמו שמבואר אצל רבי חנניא בן דוסא (ברכות לג, א), לא בא סתם מן השמים מכה כזו, אלא עם

מאזרחת הכריזה

מכל זה נראה שמה שנשכחה ההלכה ממשה רבינו והזקנים היתה מסבת החולשה שפקדה אותם והרפיון ידים עד שלא התגברו די הצורך להזכר בהלכה ולנקוט בפעולות נמרצות נגד החוטאים. ועל זה באו דברי המדרש לבאר סיבת הרפיון מחמת גודל האכזבה שלהם, כמודגם במשל של הבת מלך שקלקלה סמוך לחופתה והכניסה למבוכה את אביה המלך וקרוביה. והכוונה דמכיון שהיה הדבר כל כך בלתי צפוי ובלתי הגיוני מחדא, וגם דרש תגובה חריפה ביותר מאידך, אבדו את העשתונות ולא הצליחו להשתלט על המצב. עד שעמד פנחס, שלא נתפס ליאוש הכללי, והתחזק להעמיד את הדת על תלה, התחזק לזכור את ההלכה ולהוציאו לפועל, ובוזה הציל את המנהיגות מהתפוררות גמורה ואת הכלל ממיטה במגיפה.

הדברים נוראים הם – נוקבים ויורדים עד התהום! כבר אמרו חז"ל חוצפא היא מלכותא בלא תגא (סנהדרין קה) וכאן באמת ראינו איך שהצליח זמרי בעזותו לערער את המנהיגות של משה רבינו.

אילו חטאו רק הערב רב היה אז גם כן כדי כזיון וקצף, אבל שנשיא שבט מישראל יטול את היוזמה לידו במעמד כל שבטו למרוד על משה רבינו ולהכשיל את ישראל בעבירה חמורה בפרהסיא, עד שמרוב החוצפא וגודל החטא עמד משה רבינו המום ולא מצא ידיו ורגליו – דבר כזה לא יאומן כי יסופר. ואם בדור דעה כך שהיו מלומדים בנסים גלויים ואמונתם היתה אמונה חושית, ובכל זאת הצליח מעשה שטן שיפרקו עול מעליהם עד שמשה רבינו איש האלקים לא הצליח לשלוט על המצב (ומה שנענש על כך הוא רק בגדר שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה) – מה יעשו דורות הבאים לעמוד נגד הפרצות בחומת הדת החוזרות ונשנות מדי יום ביומו? על כן מלמדת אותנו התורה בפרשה זאת סדר מיוחד לשעת סכנה רוחנית ר"ל. במצב כזה אין לחכות על המנהיגים יהיו גדולים כמה שיהיו, אלא החוב מוטל על כל אחד ואחד לצאת לעזרת ה' בגבורים. כך למדו חז"ל מהפסוק "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", (משלי כא), כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב (ברכות יט, ב). האיש מן השורה אינו חשוף לכל הזעזועים הפוקדים את המנהיגים בשעת משבר. לא חלה עליו כלל המשימה להתאקלם במהירות הבזק לרוחות חדשות שכן רגע הפכוהו ממנהיג נערץ שדבריו נשמעים, לאדם נטול כל השפעה. על כן מסוגל הוא לתפוס את הענין ביתר בהירות וצלילות הדעת ולאזור כגבר חלציו ללא שהיות נגד הפרצה המתעוררת.

(המוסר והדעת - רבי אברהם יפה)

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְתָּן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי" וגו' (במדבר

כה, יא)

פירש רש"י, לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן.

ולכאורה קשה ענין מה שהכתוב יחסו אחר אהרן, איזו תשובה היא למה שמבזים אותו שהוא בן פוטי שאבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה, ואף שמצד אחד יש לו יחס

"וַיִּדְבֹר גֹּגִי פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר וְגו' הָשִׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ וְגו' וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹתִי" (במדבר כה, יא).

כל לבבות דורש ה'

מפורש כאן שאלמלא פנחס בקנאותו היתה גזרת כליה ממש על ישראל ח"ו. ויש להבין במה זכות מצותו זו גדולה כל כך שעל ידה ניצולו כל ישראל, והרי כל מה שעשה פנחס אינו אלא הלכה ואין מורין כן (סנהדרין פ"ב ע"ש), וממה נפשך אם עוצם כוחה גדול הוא עד כדי כך, למה אין מורין כן?

אמנם לכשנתבונן כבר השיבה תורה על זה כדכתיב "תחת אשר קנא לאלקיו וכפר על בני ישראל", דהנה כל תכלית המצוות כולן הוא לזכך ולצרף לכו של אדם, להיותו מתקרב יותר אל האמת בשלימות מעשיו ומחשבתו, כמאמרם ז"ל (ב"ר פמ"ד) לא נתנו המצוות אלא כדי לצרף בהן את ישראל, נמצאת למד כי עיקרו של אדם הוא הלב, ואילו פִּנְחוֹ כָּל עֵינֵי מְעֵשֵׂי הַמְצוּוֹת, ולכן הלכה זו שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, הלכה היא ואין מורין כן, כי לא נמסרה אלא לקנאין, כלומר: למי שמדת האמת מתנוצצת בו להיות מאוהבי השי"ת, ולשנוא הרע שהוא השקר, עד כדי למסור נפשו על כבודו יתב', ולפגוע בהחוטא הזה אשר חלל ובעל בת אל נכר, וכדכתיב "אוהבי ה' שנואו רע", ומשום כך הלכה זו אין מורין אותה כן, כי מי יודע מה בלבו של אדם, ורק הוא עצמו שמכיר ומרגיש בו שנאתו את הרע, הנובעת מאהבתו את השי"ת, לו הותר המעשה, ועיין ברמב"ן פרשת יתרו שפירש "אנשי אמת שונאי בצע", שהם אוהבים האמת ושונאים העושה, וכי יראו עושה וחמס אין דעתם סובלת אותו, אבל כל חפצם להציל גזול מיד עושה ע"כ, הוא הדבר אשר אמרנו כי איש האמת היינו אוהב את האמת ושונא הוא את העוולה, וכ"ז מובן שאינו תלוי אלא בלבו, ולכן הקב"ה שהוא אמת וחותמו אמת – חוקר לב ובוחר כליות, כי המה – הלב והכליות – כל עיקרו של אדם וכאמור, ולכן פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שהעיד עליו השי"ת כי לא ה' בקנאותו משום דבר אחר, אלא "תחת אשר קנא לאלקיו", הוא הוא איש האמת אשר אהבת שמו יתב' בלבו וכליותיו, ולכן "ויכפר על בני ישראל"!

(אור יהל - רבי יהודה ליב חסמן)

במקום חילול השם או חולקים כבוד לרב

לעיל (במדבר כה, ו) כתוב "וְהָמָּה בָּכִים פָּתַח אֱהֵל מוֹעֵד" – למה בוכים? שנתרפו ידיהם אותה שעה. משל למה הדבר דומה, לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישיב באפריון ונמצאת מקלקלת עם אחר, שנתרפו ידי אביה וקרוביה. כך ישראל בסוף מ' שנה חנו על הירדן לעבור לארץ ישראל ושם נפרצו בזנות, ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו (במדבר כ, כה).

מדברי המדרש נראה שיש כאילו תביעה על משה והזקנים על מה שרפו ידיהם בשעת המשבר. ובהמשך דברי המדרש איתא בהדיא שנענש משה על זה שנתעצל ומסיים שצריכים להיות עז כנמר וקל כנשר וכו' לעשות רצון קונו, ומכאן שמדקדקים עם הצדיקים כחוט השערה, עיי"ש במדרש נובספרים מבואר שאם משה היה הורגו לזמרי הוא היה מתקן בזה חטא מי מריבה ונכנס לארץ ישראל. ואחר כך כתוב "וירא פנחס" ומפרש שם במדרש מה ראה? שראה מעשה ונזכר הלכה שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו.

מאהרן הלא עדיין מצד אחר – אבי אמו כן היה עובד עבודה זרה ובשביל זה היו מבזים אותו?

והאדמו"ר זצוק"ל פירש כי הם ראו במעשה זח כח של נקם ואכזריות וחשבו שאף שְׁלֵשׁ שמים נתכוין ודבר גדול עשה אעפ"כ כח העבודה זרה סייעו גם כן ונתערב במדת הקנאה שלו שנובע מיחסו של אבי אמו העובד עבודה זרה [שהעבודה זרה מקושרת עם שפיכת דמים וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "וַיִּקְמוּ לְצַחֵק" (שמות לב, ו) במעשה העגל יש במשמע הזה שפיכות דמים, וכן בישמעאל (בראשית כא, ט) "מְצַחֵק" – לשון רציחה וע"א], ולכן בא הכתוב ויחסו אחר אהרן להודיע כי הקנאה שהיה לו בא רק ממקור טהור מאהרן הרודף שלום.

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְחֵן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי" (במדבר כה, יא).

כחו של יחיד

"הנה אכתוב לו עוד גרגיר אחד ממחשבות היום, פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן וכו' הִשִּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. כמה גדול כח האדם שיהיה ביד יחידי לתקן מה שקלקלו אלפים ורכבות בני אדם, אם היינו רואים בעולם הזה גבורה כזו, כי מה שהיה צריך לזאת אנשים, רכבות או יותר, בא אדם אחד ועשה ברגע אחד כמה היינו מתפעלים לדעת גבורתו של אדם הזה. הנה פנחס הכהן פעל במעשה הקנאה הזה עד שעלה כי מנע מלכלות את כל בני ישראל ר"ל, וזאת הוא הביאור (סנהדרין לו, א) בשביל יחידי נברא העולם, כי בידו לפעול בעד כל העולם כולו, תיקון כל הבריאה כולה, מה גדול כח העבודה והקדושה אשר באדם יחידי".

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעווינסטיין)

הבא לטהר מסייעין אותו

במדרש רבה פרשת בלק (פרשה כ, כו): "וירא פנחס" וגו', ראה מעשה ונזכר הלכה, "הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", וחז"ל חושבין שמה י"ב ניסים שנעשו לו, עיין שם.

מזה עידוד גדול וחיזוק שלא נפול ביאוש, בזמן שרואים שהדור כל כך פרוץ, ובאות במוחנו בזמננו זה מחשבות יאוש, "מה יכולים לעשות?" אבל זה לא נכון, כי הלא פנחס איש יחיד, שהיה לא מהמפורסמים מקודם, אלא אדרבה השבטים היו מבזים אותו, ואומרים לו "בן פוטי זה" (עיין רש"י), והוא הציל את כלל ישראל. ואפשר לומר שזוהי ההדגשה בתורה (במדבר כה, ז) "ויקם מתוך העדה", זאת אומרת איש מבין שורות הקהל הרחב עמד והציל, "בקנאו את קנאתי" את כלל ישראל.

ומה שבטבע מנקר במוחו של אדם: "מי אני ומה אני וכי בכוחי לעשות מה". ועונה פסולה זו, עושה שמות במחנה היראים והחרדים לדבר ה', היא מחשבה פסולה ולא נכונה. כי האמת היא, כמו שראינו אצל פנחס שהוא עשה את שלו, ואחר כך י"ב ניסים נעשו לו, ניסים גדולים ונפלאות שנוכרים במדרש הנ"ל.

ואפשר לומר, דלכאורה יש לשאול, הלא גופי תורה למדים מרמו שבתורה, וכאן התורה לא חסה על מילה שלימה

לכאורה מיותרת, "ויקח רומח בידו", המלה בידו לכאורה היא שלא לצורך, אלא כמה הוא יקח – ברגלו? ואפשר לומר שהוא רק לקח את הרומח בידו, ואחר כך הכל בנסים נעשה לו, על דרך שאומרים חז"ל בעבודת המשכן בפרשת פקודי (שמות לט, לג, ע"ש ברש"י) בשם מדרש תנחומא (פרשת פקודי סימן יא), אמר ליה משה להקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר ליה "עסוק אתה בידך" נראה כמקימו, והוא נזקף מאליו, עיין שם.

ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן האוהב שלום ורודף שלום, בודאי לא הרג זכוב מימיו, וכי בכוחו וּבְטָבְעוֹ לְדַקֹּר? אלא ודאי כמבואר, הוא רק לקח הרומח בידו, והשאר נעשה בניסים, וכמו שכתב הרבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון אות א) על מה שאמרו ז"ל "הבא ליטהר מסייעין אותו" (שבת קד, א), כי יעזור לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, עיין שם.

(זכרון מאיר - רבי דב מאיר רובמן)

כחו של מעשה הנעשה בטוהרה

צריך להבין, דמשמע שהיה מן הראוי לגזור גזירת כליה על ישראל ח"ו. ואינו מוכן, שהרי לא מתו אלא כ"ד אלף איש מישראל והם שחטאו בבעל פעור, אך מי שלא מת הרי שלא חטא. וא"כ למה היתה גזירת כליה על כל הכלל.

ועוד יש להעיר, דמאחר ונגזרה גזרת כליה על כל הכלל. איך הצליח פנחס להשיב חרון אף ה' מישראל "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם", ומה כחו של אדם יחיד המוסר נפש להשפיע על גורל הכלל.

ונראה לומר דמה שמוכח מזה, דהכליה שנגזרה על ישראל לא היתה מפני שנתחייבו מיתה על מעשה עבירה מסויים [דהא מדין קנאים פוגעים בו לא חשיבי מחוייבים מיתה מצד עצמם, אלא אם כן נימא דהוא מדין עובדי עבודה זרה]. רק היסוד הוא דהיה מצב של כעס וריחוק מצד הקב"ה כלפי עם ישראל. הרי הקב"ה ברא את כל הבריאה המופלאה בשביל להגשים את התכנית האלוקית. שיהיה עם אחד שיהיה שלוחו של הקב"ה בעולם בארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה. ולזה היה כל המכוון בשיעבוד מצרים והיציאה משם, ומתן תורה. ובשנה שניה לצאתם ממצרים חטאו בחטא המרגלים ועיכבו את הגשמת התכנית והוצרך הקב"ה לבטל את הכניסה לארץ עד שיעברו מ' שנה. ועתה עומדים שוב על סף הכניסה לארץ ישראל, והנה השטן הצליח להכשיל אותם בדברים זרים ליהדות "כי דבק בבת אל נכר" אשר אף שאפשר שאין חיוב מיתה על המעשה עצמו, אך מעשה זה הוא סמל של ניתוק מהי"ת. ועל זה נתחייבו כליה.

דוגמא לדבר בזמן מרדכי היהודי, שנתחייבו ג"כ כליה על שנהגו מסעודתו של אותו רשע. והנה לכאורה לא היה שם מעשה עבירה מיוחד, שיש לחייב בעבורו כליה, שהרי האוכל היה בתכלית הכשרות כמבואר בחז"ל, והטענה עליהם היא על מה "שנהגו", והיכן מבואר בשולחן ערוך מיתה על זה. אלא חזינן מזה, הגורם לכליה הוא, כשקורה משבר ואנדרלמוסיא ביחסים עם הי"ת, ואין כבר אהבה בין הבורא לעמו כמקודם. איך אפשר ליהנות מסעודה של רשע, כאשר כלי המקדש נמצאים על השולחן, ואין יַעֲרַב להם אכול ושתו. אולי אין כאן עבירה, אבל גם קשר עם הרבש"ע

אין. וממילא כבר אין עם ישראל השליחים של הקב"ה, להגשים את התכנית האלוקית בבריאה. מצב זה הוא אסון אמיתי ליחסים שבין רבש"ע לעמו, ולתקן מצב זה צריכים בנין חדש לחלוטין.

ותיקון המצב הזה לא נראה לעין, עד שקם פנחס וקיבל אומץ וביטחון עצמי למסור נפש לכבוד ה' ית'. מעשהו של פנחס הצליח בחסדי ה' מפני שהמעשה היה טהור כמ"ש בחז"ל שהיו השבטים מבזים אותו "ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה" דהיינו שמעשהו של פנחס מורכב משרשים שאינם לרצון הבורא. עד שבא הקב"ה ויחס אותו לחלוטין לסבו לאהרון הכהן, הוי אומר תכלית הטהרה, במסירות מופלאה. ועלה בידיו להרגיע את המשבר שעמד למכשול וזכה פנחס לשאת את הדגל של קידוש ה' ולתקן את היחסים בין עם ישראל לבוראו. היתה בזה מהפכה שלמה שאיפשרה ברית של שלום בשלימות.

ומעתה נבין שאדם אחד הצליח לשנות את המצב. לפי שכמו שהקלקול לא היה במעשים כי אם ביחסים עם הרבש"ע, כך התיקון של המצב התאפשר ע"י המהפכה השורשית בתפיסת האדם והעם, עם רבש"ע. זה היה בגדר בריאה חדשה שגרמה התאוששות יסודית ותיקנה את המצב. והנה ראוי להביא כאן את דברי ר' צדוק הכהן מלובלין שהקשה שהרי שבט שמעון הוא זה שהאיץ בנשיאו לא לעמוד מנגד, וחז"ל אומרים שאחד מהניסים שקרו לפנחס שהיה לו לזמרי לדבר ולהגיד לשבטו שיהרגו את פנחס, ונס קרה מן השמים שלא דיבר. ולכאורה התיינח שלא דיבר, אבל אחרי שפנחס גמר את המעשה איך קרה הדבר ששבט שמעון שתק לפנחס ולא תבעו ממנו את נפש נשיאם.

ותירץ ר' צדוק הכהן, שבעצם רצו לגשת לפנחס ולהורגו, אלא שכאשר ראו את הטהרה של המעשה מצד פנחס, המסירת נפש אמיתית על מנת להיהרג, שהראתה אהבה להי"ת, הביא אותם להרהר בתשובה. לפי שכאשר אדם רואה את האמת בטהרתה ללא כחל ושרק, הדבר משפיע על נפשו ומרומם אותה.

(גאל ישראל - רבי גבריאל טולידאנו)

"פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵת אֶת קִנְיָאֵתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵתִי, לָכֵן אָמַר הַנְּנִי גִתָּן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במדבר כה, יא-יב).

בדין הוא שיטול שכרו

אמרו חז"ל (במדב"ר כאן): בדין הוא שיטול שכרו. וכבר עמדו בזה דהא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולמה מגיע לו שכר מן הדין, [ועי' חנוכת התורה].

ונראה לבאר בזה, דהנה מתוך דברי ה"אור החיים" הק' פרשת ראה עה"פ (דברים יא, כז) "את הברכה אשר תשמעון", למדנו הטעם להא דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דהוא משום שהמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מופלאה, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה, עיי"ש כל אריכות דבריו.

ומעתה יש לומר דבאמת בכל המצוות יש אושר אמיתי ושמחה פנימית ותענוג מופלא, זולת מצוה אחת והיא קנאות, שזו הלכה ואין מורים כן, ואף שעצם הקנאות לדבר השם ודאי שמחה היא, אולם הפעולות שאנו חייבים למענה והיינו מה דקנאין פוגעין בו, אינו נותן לקנאי שמחה ותענוג, אלא

עושה זאת כמצווה שאין לו ברירה, דאיזה נפש תמלא שמחה בראותו במיתת חברו, ואע"פ שכך היא ההלכה, מ"מ בכי הא אין לו את השכר מהתענוג והשמחה בעשיית המצוה, ולכן שפיר 'בדין שיטול שכרו', והיינו שיכול לתבוע שכרו מצד הדין.

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

איתא במדרש (במד"ר פרשת פינחס פרשה כא) "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", אמר הקדוש ברוך הוא בדין הוא שיטול שכרו. וכבר נתקשו המפרשים, הרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ולמה רק פינחס בדין הוא שיטול שכרו.

ותירץ הגאון רבי יצחק אב"ד חלמא בנו של בעל ה"משנת חכמים" בספרו "זכרון יצחק", דאף שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, עם כל זה אם האדם עושה איזה מצוה, ובני אדם משבחים ומפאריין אותו על המעשה הטוב שעשה, והוא נהנה ומתענג בשבח ההוא, על ידי זה מאבד חלק משכרו.

לאור זאת, במעשה הטוב אשר עשה פנחס, והיו השבטים מבזים אותו על הטוב אשר עשה, על כן אמרו במדרש שאמר הקב"ה 'בדין הוא שיטול שכרו', כי כאן אין מקום לומר שקיבל זכותו ושכרו מהשבח ששיבחוהו.

באחד הימים כשהגיע אחד מבאי ביתו של מרן בעל ה"אבי עזרי"י זצ"ל לביתו, ראהו יושב כשהוא מאד חלש, ומעיניו זולגות דמעות, הלה שכבר היה בקי ורגיל בהליכותיו, ידע שאינם דמעות על חולשתו ח"ו, אז אם כן מה מציק כעת למרן, שעד כדי כך זולגות עיניו דמעות.

הוא ניגש בדחילו ורחימו, ושאל, אולי אני יכול לעזור במשהו. אמר לו מרן, במה תוכל לעזור לי, אני חלש מאד בקושי מצליח ללמוד, ואני חושב לעצמי, במה אני יכול לפני בית דין של מעלה.

לפני השולחן עמדו ספרי ה"אבי עזרי"י, הראה לו אותו מקורב על ספרי ה"אבי עזרי"י, ושאל ומה עם הספרים "אבי עזרי"י שנכתבו לאחר עמל ויגיעה של שנים רבות, ומאירים את עולם התורה בסברות הישרות.

השיב לו מרן, "אבי עזרי"י זה ספר טוב, אבל זה כרטיסיה מנוקבת. על ספר אבי עזרי כבר היה לי פרסום, ודבר שכבר נתפרסם בעולם הזה, אין לו כמעט חשיבות בעולם הבא.

(ווי העמודים)

במדרש: בדין הוא שיטול שכרו. פירושו, דאמרינן סוף פרק קמא דקדושין דמצוות שבין אדם למקום אין לו פירות בעולם הזה ושבין אדם לחברו יש לו פירות בעולם הזה, ופנחס עשה מצוה שבין אדם למקום שהרג את זמרי, אבל כיון שעל ידי זה השיב את חמתו ולא כליתו את בני ישראל וגו' א"כ עשה גם מצוה שבין אדם לחברו לכן בדין הוא שיטול שכרו גם בעולם הזה לכן אמור וגו', מאאמו"ר (שליט"א) [זללה"ה].

ועוד יש לומר דעל כל עשיית מצוה באמת אין מגיע שכר מן הדין כי הוא מחוייב ומצוה לעשותה, אבל פנחס נכנס לסכנה גדולה שלא היה מחוייב בה, וכמבואר בספרי סוף פרשת בלק י"ב נסים שנעשו לו, ולכן על פי דין מגיע לו שכרו (ועי' במהרש"א סוטה י"ד א' בח"א ד"ה וא"ל).

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

במדבר רבה (פר' כא) : פנחס בן אלעזר בדין הוא שיטול שכרו, וצריך ביאור.

והענין, כי לבד גודל הסכנה שהיתה לפנחס בפעולתו זאת כדאיתא במדרש, עוד יותר נפלא שהיה זה נגד טבעו ומזגו מתולדותיו שהיה בן אלעזר בן אהרן, שידוע מזגו ודרכו של אהרן 'אוהב שלום ורודף שלום' כדאיתא באבות (פ"א מ"ב) ובאבות דרבי נתן (פ"ב). וזוהי כוונת המדרש, שייחס הכתוב לפנחס שהוא בן אלעזר בן אהרן אף שטבעו מזג הרכות והנעימות, ועכ"ז קנא לה' בפעולה כזו, ודאי לשם שמים עשה שהוא נגד טבעו, גדולה מאד זכותו ושכרו.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֵעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְחִין הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי" וגו'.

(במדבר כה, יא).

יש להעיר כי לא על הקנאה נתברך אלא על השבת חרון, ואף הוא כוונתו לכך היתה להציל את בני ישראל כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין פב, ב) בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל והיינו דכתיב 'וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיַּפְלִל' (תהלים קו, ל), 'ויתפלל' אין כתיב כאן אלא 'ויפלל' מלמד שעשה כביכול פלילות עם קונו, והבן.

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאך)

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֵעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְחִין" (במדבר כה, יז).

פירש רש"י, לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט ישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן.

ולכאורה קשה שאיתא במשנה באבות כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו, וכיון שבמעשה פינחס היו השבטים מבזים אותו, ולא היתה רוח הבריות נוחה הימנו, כיצד ראינו שרוח המקום היתה נוחה הימנו?

ותירץ בספר 'זכרון יצחק', שמה שאמרו 'רוח הבריות', אין הכוונה לאנשים הפשוטים שבעם, אלא הכוונה לבני עליה, שאם להם אין נוח ממנו, זה סימן שגם דעת המקום אינה נוחה ממנו. ועל כרחק צריך לומר שגם במעשה פינחס מי שביזו אותו, לא היו בני עליה, אלא מדלת העם, ואף על פי שלהם לא היתה נוחה מעשה פנחס, עם כל זה הוטבו מעשיו בעיני המקום.

וזה מה שאמר דוד המלך (תהלים קיט, ק) "מִזְקִינִים אֶתְבוֹנֵן פִּי פְקוּדֵיךָ נִצְרָתִי", כשברצוני לידע אם באמת "פקודיך נצרתתי" ואני שלם בדרכי ה', "אתבונן על הזקנים", זקן זה שקנה חכמה, דהיינו שאסתכל על החכמים, אם מעשי הוטבו בעיניהם, אז אדע שבאמת אני הולך בדרך הנכונה, ומעשי הוטבו בעיני ה', כי כל שרוח הבריות, היינו החכמים נוחה הימנו, גם רוח המקום נוחה הימנו.

מידות רעות משבשות את הדעה

התחילו שבטים מבזין אותו, ראיתם בן פוטי זה וכו' והרג נשיא בישראל (סנהדרין פב, ב, ומובא כאן ברש"י).

יש לעיין, הנה בשעה שהקטורת עצרה את המגפה (לעיל פרשת קרח יז, יב), שמחו בני ישראל על ההצלה ולא הגיבו בטענות,

ואילו בשעה שפינחס היה הגורם לשכך את כעסו של הקב"ה, ועצר ומנע את המגיפה על ידי שקינא את קנאתו, מיד התחילו לקנטרו ולבזותו, ואף שראו בחוש שצדק במעשהו והביא בזה את הצלת עם ישראל.

אכן, רוח היא באנוש. היות שכאן באה ההצלה על ידי אדם ולא על ידי דומם כבמעשה הקטורת, במצב שכזה המידות הרעות של האדם מתעוררות. בעת שרואה האדם את הזולת מצליח, ואף על פי שהוא צודק ואף גרם להצלה לפרט ולכל עם ישראל, המידות הרעות מתעוררות מתוך קנאה ושנאה, וכשהמידות הרעות מתעוררות, השכל מתעקם, ואין רואים את הדברים בצורה הנכונה, ואדרכה, באו בטענות על פינחס וביזו אותו.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֵעָזָר" וגו' (במדבר כה, יז).

האות י' של פינחס זעירא. וי"ל על פי המבואר בזה"ק כאן שאות ה' של פינחס ניתוספה לו במעשה זה לאות שהשכינה נתחברה עמו, כשם שאצל יוסף נאמר "עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ" (תהלים פא, ו), בעבור מעשה אשת פוטיפר ניתוספה לו אות ה' של השם לאות שהשכינה נתחברה עמו. נמצא שאות ה' אינה מעצם השם פנחס אלא כתוספת לשם לפיכך כתיב פינחס ב'י זעירא. ולפי"ז נפק"מ לכתובת השם פינחס בגט וכתובה. אך בפוסקים מבואר דכותבים פינחס מלא י' נדהרי גם בס"פ בלק וכן להלן ל"א ו' כתיב פינחס מלא. ומ"מ אינו מעכב כשם שה' של יהוסף אינה מעכבת כיון שאינה מעצם השם וכנ"ל.

(ויבינו במקרא - רבי מ.מ. קארפ)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי" וגו' (במדבר כה, יא).

קנאת פנחס

כשראה פנחס חילול ה' מסר עצמו לסכנה כנגד כל המשפחה שהיו עם רב, גם לא השגיח על כבודו של הרשע שהיה נשיא שבט שמעון, וכן לא פחד מהמואבים שהיתה בת מלך, וקנא לכבוד ה' שאין כבוד העולם ומלואו כי אם לכבודו הוא, וכמו שכתוב (ישעי' מג, ז) "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאתִי וַיִּצְרָתִי אֶף עֲשִׂיתִיו". ונקרא הקב"ה מלך הכבוד, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כד, י) "מי הוא זה מִלֶּךְ הַכְּבוֹד ה' צְבָאוֹת הוּא מִלֶּךְ הַכְּבוֹד סֶלָה".

מזה נראה גודל הענין לקנא קנאת ה' ותורתו, ואינו דומה עובד המלך בעת שלום לעובד המלך בעת מלחמה, וכשרבים קמים להרוס יסודות התורה, האיש אשר יחגור ויאזור עוז לעמוד בקשרי המלחמה להציל כתר המלך כמה גדול שכרו. וידוע כי תורה"ק היא כלי חמדתו וכל חפצו לא ישוו בה, וגדול שכר המקיים ומחזיק ומקנא קנאת ה', וזוהי עבודת השלום ולא כאשר יחשבו האנשים שזוהי מחלוקת ח"ו, מדחזינן מה שאמר הכתוב "הנני נותן את בריתי שלום", והגמול הרי הוא מדה כנגד מדה.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם" (במדבר כה, יא).

כבר דקדקו המפרשים (עיין אוה"ח כאן) 'יתור תיבת 'בתוכם'. ונ"ל, דהנה אינו דומה מי שעושה מעשה קנאות בזמן שאין לו לירא שיאונה לו לעצמו על ידי זה רעה, ממי שמקנא קנאת ה' צבאות בזמן שהוא נתון בפרח סכנה על מעשהו זה.

והנה פנחס לקח בפהרסיא נגד כל עם ועדה רומח בכדי להרוג נשיא בישראל, והיה נתון בסכנה גדולה שלא יקחו ממנו שבט שמעון נקמה על שהרג את נשיאם (עיי' במ"ד כ, כה), ובכל זאת לא הסס כלל ומסר נפשו לכבוד המקום ברוך הוא, ומזה אנו למדים גדולת מעשי פנחס.

ומשום כך מדגיש הקרא "בקנאו את קנאתי בתוכם, כלומר, למרות שהיה בתוך העדה והיתה נשקפת לו סכנה גדולה על מעשי קנאותו, בכל זאת לא נרתע לאחוריו, ועמד כצור חלמיש, וקנא את קנאת ה' צבאות במסירות נפש.

(חשב סופר - רבי אברהם בנימין שמואל סופר)

את קנאתי בתוכם

בדקדוק לשון הפסוק "בתוכם" דלכאורה מיותר הוא, נראה לבאר על פי מה דאיתא דההלכה ד"קנאין פוגעים בו" הוא דוקא כשהעבירה נעשתה בפרהסיא. לפי זה נראה דזהו שכתבה התורה "בתוכם" להורות שכאן היתה העבירה בפרהסיא.

(שי' לתורה בשם מרן הגרי"ז)

"השיב את חמתי מעל בני ישראל" וגו' (במדבר כה, יא).

והנה ודאי גם אילו לא היתה במעשה פנחס שום הצלה לישראל [כגון אילו לא היה מגיפה כלל] מ"מ עצם מעשה פנחס היתה קידוש שם שמים גדול בקנאו קנאת ה' צבאות, שהרי באותו מעשה זמרי היה חילול ה' נורא ואיום שנשיא מישראל יעשה הנבלה הזאת בפרהסיא לעיני משה רבינו ולעיני כל ישראל באין מוחה. וכן מבואר בסנהדרין דף פ"ב דאמר שמואל "וירא פנחס", מה ראה, ראה שכל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב, ע"ש. ונמצא שפנחס קידש שם שמים ברבים שזכותו גדול ונורא מאוד ואין שיעור למתן שכרו.

וצריך ביאור, למה פירט הכתוב רק את זכות זה שע"י קנאתו השיב חמה מישראל וכדכתיב "השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כליתי" וכו'.

ויש לבאר על פי המבואר בקידושין דף מ' בהא דתנן אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא וכו', וילפינן התם כולוהו מקראי דכתיב בהו ברכה של חיים, ופריך אי הכי שילוח הקן נמי הכתיב "למען ייטב לך והארכת ימים" וכו', אמר רבא ר"א אסברה לי כתיב "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", וכי יש צדיק טוב וצדיק שאינו טוב, אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב וכו', פי' ושילוח הקן אינה אלא מצוה שטוב לשמים אבל אין לבריות הנאה מזה ובמצוה שטוב לשמים בלבד אין לה פירות דדוקא בצדיק טוב היינו שבצדקתו היה גם כן הטבה לבריות התם כתיב "כי פרי מעלליהם יאכלו" היינו פירות בעולם הזה, ע"ש בקידושין. [ות"ת מקרי טוב לבריות דהא תנן שאוכל פירותיה בעולם הזה, וטעמא משום דאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ כמבואר בסנהדרין דף צ"ט סוף ע"ב, ע"ש היטב].

ומעתה במעשה פנחס לכאורה לא היה אלא טוב לשמים כי קנא קנאת ה' יתברך וקידש שם שמים [ועשה במסירות נפש כי מה שניצל היה בכמה ניסים כמבואר בסנהדרין, עיי' בפירש"י ז"ל שם], אבל מ"מ טובה לבריות לא עשה ואדרכא

הרג נשיא שבט, ואע"פ שעשה זכות גדול ונורא מאד ושכרו הרבה מאוד בעולם הבא מ"מ בעולם הזה לא היה לו פירות. וה"נ לא היה בדין שתינתן לו בעולם הזה ברית כהונת עולם כי כל שכרו מזומן לעולם הבא ופירות אין לו, אבל מכיון שע"י קנאה זו הציל את כלל ישראל א"כ אין לך טוב לבריות גדול מזה שהטיב לכלל ישראל להצילין מכליון ושפיר מגיע לו פירות בעולם הזה. וזה שכתוב "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי" וכו' והו"ל טוב לבריות ו"לכן אמור הנני נותן לו" וכו' פירוש דמשום הכי כבר זוכה לשכר בעולם הזה והיינו מדין פירות.

ובמדרש רבה אמרו על הכתוב "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב" וכו' אמר הקב"ה בדין הוא שיטול את שכרו. ואינו מובן לכאורה הלא לכל מצוה יש שכר טוב. וי"ל הכוונה על פי הנ"ל דהכי קאמר, בדין הוא שיטול שכרו מיד בעולם הזה" דבכל מצוה שטוב לשמים בלבד אין נותנין פירות בעולם הזה ורק מכיון שהשיב חמתי והיה בזה טוב לבריות בדין הוא שינתן שכרו מיד מדין פירות כי עיקר שכרו ודאי נשאר לו לעולם הבא.

(ברכת פרץ - רבי יעקב ישראל קניבסקי)

"השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" (במדבר כה, יא).

מעל בני ישראל

הנה יש לעיין מדוע כתיב "מעל בני ישראל" וכן "ולא כליתי את בני ישראל", הרי רק בן אדם אחד עשה העבירה, והוא זמרי בן סלוא, ואם כן אמאי תולה זאת בכלל ישראל? וכן קשה על הפסוק בסוף פרשת בלק "ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' ב'ישראל". דלכאורה אמאי אמר "ישראל", והרי להלן כתיב "קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישב חרון אף יהוה מישראל". וכתב רש"י שם בפסוק ה', דכל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים, ודייני ישראל ח' ריבוא ושמונת אלפים. ואם כן לא היו הנצמדים לבעל פעור כל ישראל, אלא רק חלק מהם, ואם כן מה הטענה על כולם?

וכן קשה, בפרשת בשלח (שמות טז, ט-כ) כתיב "ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר, ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה". ולהלן פסוק כ"ח כתיב "ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי". וצריך עיון מדוע פונה הקב"ה בטענה על כולם "עד מתי מאנתם", והרי רק שני אנשים חטאו בתחילה, וכמו שכתב רש"י על אתר, דהיו אלה דתן ואבירם. נראה בפרשת בשלח שם כותב רש"י על אתר: "עד אנה מאנתם" - משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק צב, ב), על ידי הרשעים מתגנין הכשרין].

וכמו כן קשה טובא מה שכתוב ביהושע פרק ז', גבי עכן בן כרמי בן זבדי שמעל בחרם. וכשנלחמו עם העי כתיב "ויפכו מהם אנשי העי פשלשים ופשעה איש". ולהלן כתיב "ויקרע יהושע שמלתיו ויפל על פניו ארצה לפני ארון ה' עד הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר על ראשם". ולהלן שם "קטא ישראל וגם עברו את פרייתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם פחשו וגם שמו בכליהם". ומבואר דאף שאדם אחד מעל בחרם ולקח ממנו, הקב"ה אמר "חטא

ישראל". ויהושע בא בטענה, למה הקב"ה העביר את כל כלל ישראל את הירדן. וכן בתחילה כתיב "וימעלו בני ישראל מעל החרם ויקח עכן בן כרמיי". הרי דאמר "וימעלו בני ישראל", על אף שרק עכן מעל.

וכתבו הראשונים, דמבואר מכאן דאם אחד מישראל עושה עבירה, הטענה היא על כל כלל ישראל. דאם רואים שאחד עושה עבירה, הוא סימן שכל הכלל אינו בסדר. דאם כל כלל ישראל היו כראוי, הרי שלא היו מגיעים לעוונות, מכח ההשפעה שיש לכלל. וזהו הפשט בכל הפסוקים.

ועד כדי כך דאם עכן גזל, הפשט הוא דכל כלל ישראל שותפים במעשה הגזילה. וכפי שמוכח בספר יהושע שם. דהקב"ה אמר "וְגַם לְקַחוּ מִן הַחֶרֶם וְגַם גָּבְוּ וְגַם כָּחֲשׂוּ וְגַם שָׂמוּ בְכָלֵיהֶם" (יהושע ז, יא), אע"פ שרק אדם אחד חטא.

אמנם הרי זו היתה טענתו של משה רבינו בפרשת קרח (במדבר טז, כב), "הָאִישׁ אֶחָד יִחַטֵּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף". אכן מסבירים הראשונים, דהוא חלוק, דאם האדם החוטא אינו מובדל מכל העם וחיים בשלום איתו, אזי הטענה על כל הכלל. משא"כ במקום שהבעל עבירה אינו יחד עם הכלל, אלא מפורד מהם אזי אין הטענה על כולם.

ולכן אצל קורח דכתיב (במדבר טז, כא) "הַבְּדִלְוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" והיינו שהיה מובדל מכל העם. לפיכך טען משה רבינו "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף".

יעויין בספר "עקידת יצחק" דמתבאר כן מתוך דבריו בפרשת קרח. (שי לתורה" בשם הגרמ"ד הלוי סאלאווייציק)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאֹתֵי בְּתוּכֶם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאֹתֵי"

(במדבר כה, יא)

גדלות לימוד המוסר בהתפעלות

פירש רש"י, "בקנאו את קנאתי בתוכם" בקצפו את הקצף שהיה לו לקצוף.

הנה רואים מכאן דבר נפלא, כי אדם יכול בקלות לתקן מעשיו הרבה מאוד לאין ערוך ושיעור, ממה שיחכה עד שהקב"ה יתקן. ועוד, כי אילולי פנחס היתה נגזרת כליה על עם ישראל, אבל פנחס קנא קנאת ה' צבאות, ו"קצף את הקצף שהיה לי לקצוף" והרג רק שניים, והציל בזה את כלל ישראל.

לפי זה מובן מאליו כל שכן וק"ו, מה פנחס שקצף על עושי רשעה על אחרים, והיתה בזה הצלה גדולה, אם האדם מתקצף על עצמו, והוא בעצמו קוצף ונוזף על חטאיו שעשה על ידי לימוד המוסר, ומקיים "תַּחַת גְּעֵרָה בְּמִבִּין מִהַפּוֹת כְּסִיל מֶאֱהָ" (משלי יז, ט), על אחת כמה וכמה שגדולה ההצלה. ומזה לומדים את הערך הגדול של לימוד המוסר אפילו פעם אחת, אבל בהתפעלות ובסערה עד שמביא לקצפו את קצפיו, בבחינת "ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע" (ברכות ה, א).

והנה בטבעו של בן אדם שלימוד המוסר קשה לו יותר מלימוד התורה בכלל. והסיבות לזה: (א) אדם אינו רוצה להפריע את מנוחתו, ורוצה להיות שאנן ושליו, כמו אתמול כן היום - כהרגלו, ואם ילמד מוסר ויתרשם, יהיה מופרע ממנוחתו, ועל דרך זה כתיב (ישעיה ו, ט) "הַשְּׁמֵן לֵב הָעַם הַזֶּה וְאֲזַנּוֹ הַכֶּבֶד וְעֵינָיו הִשְׁעוּ, פֶּן יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע, וּלְבָבוֹ יִבִּין וְשֵׁב וְרָפָא לוֹ" ולכאורה אינו מובן, מי פתי יסור

הנה ויפחד פן שב ורפא לו? אבל ההסבר, שמפחד שאם ישמע ויראה ולבבו יבין, יפריע לו מנוחתו, ויחייב אותו לשנות דרכו מחשבותיו ומעשיו, ומזה מפחד לכתחילה, ואזניו הכבד מלשמוע.

סיבה שניה שאפשר להבינה על פי ציור: משל למי שיודע בעצמו שהוא יפה תואר ויפה מראה, נעים ונוח לו להביט בראי, אבל מי שיודע שהוא מכוער ביותר, אין לו רצון להביט בראי ולראות את פניו. אותו הדבר, היות ש"לב יודע מרת נִפְשׁוֹ" (משלי יד, ט), וכן אמרו חז"ל "יודעים רשעים שדרכם למיתה", וכן כל אדם לפי ערכו, בנפשו פנימה הוא מרגיש את חסרונותיו, ואין לו רצון ללמוד ספרי מוסר, כי על ידי ספרי מוסר יראה פרצופו האמיתי, וזה לא נוח לו.

אבל באמת זו סכלות, כי מה יתן לאדם אם יכסה או יעלים את האמת, אדרבה, אדם צריך להכיר את עצמו, וזה יביא לו ההצלחה, כי אחרי שיתבונן ויפקח על מעשיו ודרכיו, וישוב ויתענין ללכת בדרך הישר, ושב ורפא לו. לכן צריך להשתוקק ולהשתדל בכל רצונו להגיע לזה, כנאמר במשלי (ד, יג) "הַחֲזִיק בְּמוֹסֵר אֶל תִּרְף נֶצְרָה פִּי הִיא חַיִּיךָ". (זכרון מאיר - רבי דב מאיר רובמן)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאֹתֵי בְּתוּכֶם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאֹתֵי"

(במדבר כה, יא)

הנה אמרו חז"ל (ילקוט"ש בלק כה) על הפסוק (לעיל כה, ז) "וירא פנחס בן אלעזר" וכולן לא ראו, והלא נאמר "לעיני משה ולעיני כל העדה", אלא ראה מעשה ונזכר הלכה.

וצריך ביאור, הרי קושית חז"ל היא שאי אפשר לכתוב "וירא פנחס" כאשר כולם ראו - ומה תירצו שהוא נזכר הלכה - דגם אם הוא נזכר והם לא נזכרו עדיין צריך ביאור מדוע כתוב רק "וירא פנחס".

עוד אמרו שם, שרפו ידי משה וידי צדיקים שעמו ונתעלמה ממנו הלכה ולפי שנתעצל משה לא ידע איש את קבורתו ללמדך שצריך האדם להיות עז כנמר קל כנשר רץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון קונו. וקשה דאם נתעלמה ממנו הלכה אם כן מדוע תובעים אותו על עצלות שאינו עז כנמר. עוד אמרו שם: "ויקם מתוך העדה" מהיכן עמד אלא שהיו נושאים ונותנים בדבר אם הוא חייב מיתה אם לאו ועמד פינחס מתוך העדה ונתנדב. וקשה וכי לא נהגו כשורה בזה שדנו אם חייב מיתה אם לאו - והאם צריך לקום ולהרוג מבלי לדון אם חייב מיתה, אתמהא!

עוד אמרו שם: "והנה איש מבני ישראל בא" - נענה פינחס באותה שעה ואמר אין כאן אדם שיהרוג זמרי היכן הן אריות "גור אריה יהודה" - "דן גור אריה" התחילו לצווח כיון שראה שהכל שותקין עמד מתוך סנהדרין שלו... עיי"ש.

ונראה לבאר: אמרו חז"ל (תנחומא יתרו ב) יש שמע והפסיד... וכן "וישמע יתרו" "שמעו עמים ירגזון" אבל יתרו שמע ונשכר. ועוד אמרו מה שמועה שמע ובא... ומבואר ששמיעה שלא מובילה לתוצאות אינה נחשבת לשמיעה - ורק יתרו ששמע ובא להתגיר מקרי "וישמע". וכמו כן כאן שכתוב "וירא פנחס" - הכוונה היא מה ראה וקם ועשה מעשה - דרך ראייה שמובילה למעשה נקראת ראייה - שמשמעותה ראייה והבטה שחודרים לתוכו של הרואה - עד כדי עשיית מעשה לאור ראייה זו.

ולפי זה נראה שאין מעלתו של פנחס מצטמצמת רק למה שקיים את ההלכה – שעל זה לכאורה לא מגיע שכר כל כך גדול – אלא בעיקר על שראה את המעשה – וראה זו כל כך פעלה עליו שחרד חרדה ונתגבר כמו לביא להרוג את זמרי – וע"י התעוררותו הגדולה זכה לזכור את ההלכה כדי שהמעשה קנאות יהיה צמוד להלכה. ומה נפלאים לפי זה דברי רש"י (סנהדרין פב, א) ה"בועל ארמית קנאין פוגעים בו הלכה ואין מוריו כן – ופירש"י: שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך, עכ"ל. הרי שעיקר הדין הוא ב'מעצמו' – שהתעורר מעצמו, ולא כאשר הוא נמלך והולך לפעול מתוך הלכה.

ובזה מיושבים כל ההערות לעיל, דאף שכולם ראו מ"מ כיון שנשארו אדישים ושותקים – לכן הראיה לא מתייחסת אליהם רק לפינחס שראה מעשה ומתוך ראייתו נחרד ועשה מעשה. ובה מובנת גם התביעה על משה – שאם לא היה מתעצל והיה רואה את המעשה מתוך זעזוע וחרדה כמו פינחס – היה זוכה ע"י ראיית המעשה גם לזכור את הלכה – ללמדך הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' דהיינו שעלינו להתעורר ולהתקומם בטבע, כמו שעזותו של הנמר היא בטבע.

ומוכן היטב ה"ויקם מתוך העדה" של פינחס, שכאשר ראה אותם נושאים ונותנים בהלכה עמד פינחס ונתנדב, דהיינו שבנדיבות זו הוא עקף את חלק השכל, וכמ"ש חז"ל על חושים בן דן שראה אותם נושאים ונותנים בקבורת יעקב במערת המכפלה – אמר אבי אבא מוטל בבזיון ואתם נושאים ונותנים לקח סייף והתיז את ראשו של עשו. וכמ"ש חז"ל איוב ששתק נידון ביסורים – כי צריך לזעוק מתוך כאב גם כאשר זה לא יועיל [על דרך שביאר ה"שפת אמת" בפרשת כי תצא (דברים כב, כו) "וסקלתם אותם באבנים ומתו את הנערה על דבר אשר לא צעקה בעיר", משמע שחובתה היתה לצעוק גם אם זה לא יעזור לה, כי כשכואב באמת צועקים]. וזוהי מעלתו של פינחס שלא ראה הלכה ועשה מעשה – אלא הפוך מתוך ראיית המעשה זכה ונזכר הלכה. (וע"י בר"מ סוף שמיטה ויובל) מי שנדבה אותו רוחו והבינו מדעו... עי"ש הרי שהקדים נדיבות רוח להבנת שכלו – כי א"א להתקדש להיות קדש קדשים אם זה לא מתחיל בהתעוררות עצמית. ולכן טען פנחס כלפי השבטים – היכן הן האריות – כי הנדרש כאן הוא ללמדך שיהא עז כנמר – להתקומם בטבע עוד לפני השימוש בהלכה.

ובזה נבין היטב אומרם שם "וירא פנחס בן אלעזר" מה ראה... ראה שבא מלאך והשחית בעם. וצ"ב הרי בפסוק מבואר שהחלה המגיפה א"כ כולם ראו ומדוע הראיה הזו מתייחסת דוקא לפנחס, אתמהא!

ונראה – כתוב בספר "צרור המור" על הפסוק "ויקם מתוך העדה" וז"ל, כלומר שקם על עמדו ונתחזק ויצא מתוך העדה ונצטער בצרתם ושם נפשו בכפו להושיע צאן מרעיתו... עי"ש. ומבואר בדבריו שהסיבה שקם מתוך העדה היא שנצטער בצערם של כלל ישראל שהחל הנגף ושם נפשו בכפו להצילם.

וכן מצאתי בספורנו על הפסוק כאן "בקנאו את קנאתי בתוכם" וז"ל שעשה נקמתי לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא ימחו יכופר על אשר לא מיחו במושעים ובה השיב את חמתי מעליהם, עכ"ל. ומבואר בדבריו שהסיבה שפינחס קם מתוך העדה – היא כדי לכפר עליהם. ולפי"ז נראה שזה הביאור במ"ש חז"ל שראה שבא מלאך והשחית בעם –

דהיינו שנצטער בצערם של אחיו – ומתוך זה קם ועשה מעשה. משא"כ כולם שראו שהתחיל הנגף אולם זה לא פעל עליהם לקום ולעשות למען אחיהם ולהצילם – לא חשיבא ראה כלל.

(אור התורה - רבי יוסף בן עמרם)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאֹתֵי בְּתוּכֶם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאֹתֵי"

(במדבר כה, יא).

"בקנאו את קנאתי ולא כליתי" – פי' אם לא היה מקנא הייתי מכלה ועתה איני מכלה, וטעמא דמלתא פשוט אם אין קנאה אז החטא על כולם על העושים ועל שאין מוחים, וכדאיתא בגמ' (שבת נה, א) 'בשביל שלא מיחו נתחייבו כליה', ועתה שיש מוחים בשביל כבודו הוקטן העונש, וא"כ "הנני נותן לו בריתי שלום" כי הוא עשה שלום בין הקב"ה לישראל שלא כליתי, לכן מדה כנגד מדה, תחת אשר כפר על בני ישראל יזכה תמיד במדת השלום לכפר על בני ישראל.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"בקנאו את קנאתי" – פי' קנאת בני אדם יכול להיות שנובע ממדות, שמקנא כבודו של השני, עושרו והנאתו, אבל אצל הבורא יתברך לא שייך כל אלו הדברים אלא קנאתו הוא מצד שנאת הרע ואהבת הטוב, שנאת השקר ואהבת האמת, וזהו "בקנאו את קנאתי" פי' קנאה כזאת שראוי שאני אתקנא כן הוא התקנא.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

האמת עומדת על חוט השערה, כי בחוט השערה אחרת כבר שקר ורע, בין לצד ימין ובין לצד שמאל, ונקח דוגמא צריכים להיות קנאי למען כבוד ה' ית', וזה תלוי על חוט השערה, אם קנאתו שמקנא קנאת ה' או מדות, ואם מדות הרי זה רע שברע, וכן בקנאתו יקנא כאלו נוגעים בו בעצמו בממונו וכבודו.

פנחס זכה לכהונה גדולה לבריתי שלום בשביל הקנאות. וצריכים להבין איזהו שייכות המעשה להשכר. אלא המעשה שלו היה "לכפר על בני ישראל", לכן זכה שיהיה כהן גדול שתמיד מכפר על בני ישראל, המעשה שלו שהקב"ה לא יכלה את הכלל, ויהיה להם שלום, לכן נתנו לו את ברית השלום מדה כנגד מדה.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאֹתֵי בְּתוּכֶם" (במדבר כה, יא).

"... וכשם שצריך לשאול מבעל הוראה בכל דיני התורה, גם בתוכחה ובקנאות צריך לשאול מבעל הוראה ולא להורות בעצמם" (אג"מ אה"ע ח"ד סי' כג).

(דרכי משה - רבי משה פיינשטיין)

"וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאֹתֵי"

(במדבר כה, יא).

יש דין למטה אין דין למעלה

הסבא מקלם היה אומר, דחזינן מכאן גודל הזכות למי אשר מטיב עם בן ישראל, דהא פנחס מסר נפשו ממש, כדאיתא בחז"ל דכמה נסים נעשו לו באותו מעמד ולולי הנסים היה נהרג, והתורה לא הזכירה מזה כלום, וזכותו הגדול הנזכר בקרא הוא מה שעל ידו "לא כליתי את בני ישראל בקנאתי". הנה זהו זכותו אשר בשבילה זכה לכהונה.

אבל עדיין צריכים לבאר מהו הזכות אשר פעל את ה"ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", דלא נראה שהוא רק ענין 'מסירת נפש'.

בדברים רבה (ה, ד) איתא: ר"א אומר, במקום שיש דין אין דין, ובמקום שאין דין יש דין, ומהו כן, אלא ר"א אומר אם נעשה דין למטה אין הדין נעשה למעלה, ואם לא נעשה הדין למטה הדין נעשה למעלה. והביאור בזה הוא דהדין צריך להיעשות, כיון שהעולם נברא במדת הדין, וכל מעשה יבוא במשפט. ואע"ג ששיתף מדת הרחמים, הוא רק במדה הצריכה לקיום העולם, אבל מ"מ מדת הדין קיימת. ובוזה נותנין הבחירה ביד האדם, אם עושה דין למטה אין עושין לו דין למעלה, אבל אם אינו עושה דין למטה אז עושין דין למעלה. ודין של מעלה חמור הרבה מדין של מטה, וביד האדם הוא לברר ולבחור איזה דין הוא רוצה.

והנה במעשה זמרי שזנה לעיני כל העדה וגם לפני גדולי העדה וכולם לא מצאו מענה בפיהם. בודאי היה קטרוג גדול למעלה לעשות דין לאלו שחללו שם השם ברבים. ודין שמים הוא דין קשה, וכאשר עמד פנחס להרוג את זמרי הרי הוא התחיל לעשות דין למטה וכשיש דין למטה אין דין למעלה, וע"י זה השיב חמת הקב"ה מעל בני ישראל ולא כילה אותם, וזהו בזכות פנחס שעשה דין למטה.

המשגיח היה אומר שהלומד מוסר ותובע מעצמו תביעות על מדריגתו ומצבו. מניחין לו מן השמים, כי כן אמרו חז"ל, יש דין למטה אין דין למעלה, וע"י שהאדם תובע מעצמו הוא בגדר יש דין למטה ולכן בשמים מניחים לו ואין עושין לו דין. וכמו שנתבאר ממעשה פנחס, דכל שנכנס בעשיית דין למטה מיקל חומר הדין מעליו ומעל כלל ישראל.

מעשה שהגר"א צייר לתלמידיו פעם אחד גודל עונשי גיהנם עם כל מדורות הגיהנם. ועומק ורוחב מקומו. וכמה קשה עונשן של היורדים שמה וכמבואר בראשית חכמה שער היראה ומס' גיהנם. למחר לא בא תלמיד אחד, שאל אחריו הגר"א והגידו לו שהוא חולה. נכנס הגר"א לבקר ואמר לו התלמיד דמרום פחד עונשי גיהנם ששמע מפיו נבהל ונפחד ונפל למשכב. אמר לו הגר"א שכל מה שכבר צייר להם אינו כלום כנגד גודל יסורין בגיהנם, וכמו שביאר הרמב"ן שכל היסורין של איוב אפילו לשבעים שנה אין לה דמיון אפילו לרגע אחד של גיהנם ומכ"ש לאריכות זמן בגיהנם, כי יסורי גיהנם נוראים המה. רק הוסיף הגר"א שיש עצה לפטור עצמו מיסורי גיהנם כאלו, והוא ע"י שמקבל יסורין בעולם הזה, דיסורין בעולם הזה מקילין הרבה מיסורי גיהנם.

ולכאורה צריכים להבין, האיך יתכן שיפטור מעונשי יסורי גיהנם ע"י יסורי עולם הזה, הרי לכאורה אין דמיון יסורי עולם הזה ליסורי גיהנם, וכמו שבאמת כתב הרמב"ן דכל יסורי איוב אפילו שבעים שנים של יסורים כמותם לא נחשב כלום כנגד שעה קלה של גיהנם.

וצריכים אנו לומר, שהנהגה בעולם הזה היא הנהגה אחרת, וביסורין גופה מצינו בגמ' (ערכין טז, ב), עד היכן תכלית יסורין, אמר רבי אלעזר כל שארגו בגד ללבוש ואינו מתקבל עליו, מתקיף לה רבא זעירא ואיתימא רב שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו, אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזגו בצונן, בצונן ומזגו לו בחמין, ואת אמרת כולי האי, בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקו, רבא ואיתימא רב חסדא ואיתימא רב

יצחק ואמרי ליה במתניתא תנא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלה בידו שתיים, וכל כך למה דתנא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו, ע"כ. חזינן כמה טרחו חז"ל למצוא גדר יסורין אפילו באופן שאינו רק טירחה יתירה לאדם, שבכל דבר שיש טירחה יתירה שלא כרצונו הרי כבר הוא ביסורין, ולא עוד אלא אפילו עבר עליו מ' יום בלא יסורין כבר קיבל עולמו, דכן היא המדה, והוא מחסדי הקב"ה שמנהיג עולמו בחסד וחושב כל דבר אפילו כל דהוא לחשבון יסורין וע"י זה מקילין לו עונשי גיהנם כדברי הגר"א, [וכדבריו מבואר בחז"ל (ע"ד, א) אמר הקב"ה אני אייסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זכויותיהם לעולם הבא].

הנהגה זה הוא הנהגה של יש דין למטה אין דין למעלה. וכן מצינו כי יסורי שמים בזמן שהם בכל התוקף הם למעלה מדרך הטבע, שמעתי מרופא נאמן שהיה במלחמה האחרונה ואמר שהיה במחנות קור גדול שעל פי דרך הטבע אי אפשר לחיות בקור גדול כזה, רק צריכים לומר שזה היה למעלה מדרך הטבע, וכן הנהיג הקב"ה כדי לקיים עונשי שמים שנגזרו על כלל ישראל. ר' ברוך הורוויץ זצ"ל הי"ד בא לקלם קודם המלחמה, והיה מקשה על הא שמלכות הרשעים ימ"ש עושים רשעות ומענישים ביסורין קשין בפומבי לעיני הכל, מה שלא היה בדורות שלפנינו, ואמר מפני שהעולם חסר הרגש ביסורי גיהנם, לכן מן השמים נותנים לנו ציור לתאר לפנינו עונשי גיהנם, והביאור הוא כנ"ל, דע"י שרואין יסורי ועונשי שמים צריכים להתעורר לדון את עצמו ולא יענש ביסורים חמורים, וכשיש דין למטה מניחין לו מן השמים דאין דין למעלה, דע"י שדנין לעצמנו מקילין עונשי שמים, וכנ"ל, דהא עונשי שמים אינם הולכים על דרך עונשי בני אדם כמבואר בגמ' דתכלית יסורין הוא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלה בידו שנים.

כתיב "לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר" (משלי א, ב), וביאר רבינו יונה ב"שערי תשובה" (שער ג, א), וז"ל: כשרון המעשה ועזיבת העבירות יִקְרָא 'חכמה' כענין שנאמר "כי היא חכמתכם ובינתכם", ואחר שילמוד וידע המצוות ומה הם העבירות צריך שילמוד גנות העבירות וההפסד והאבדון הנמצא בהן להרחיק נפשו מהם ולהוכיח עצמו בזכרון העונשים וליסר זולתו וזאת הידיעה תִּקְרָא מוסר וכו', עכ"ל, הנה הלומד מוסר ומצייר לעצמו שכר המצוות ועונשי העבירות ותובע מעצמו ומיסר עצמו בידיעות אלו נכנס בגדר יש דין למטה, וע"י זה מקיל מעל עצמו הרבה עונשים קשים כדברי המשגיח, וזהו התועלת מלמוד המוסר.

א"ר חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה (שבת קיט, ב). הביאור בזה הוא כנ"ל, דכשיש דין למטה אין דין למעלה, ותוכחה שמוכיחים זה את זה נכנס בגדר עושין דין למטה, וכמו שנתבאר מדברי המשגיח דע"י לימוד המוסר והתביעה מעצמו מקיל עליו יסורים רבים ועונשים דנכנס ע"י זה לכלל יש דין למטה, וזהו ביאור דברי הגמ' דמפני שלא הוכיחו זה את זה, ממילא לא נכנסו בהא דכשיש דין למטה אין דין למעלה, דהא לא היה דין למטה, ומוכרח להיות דין למעלה דמן השמים הוצרכו לעשות דין ומזה יצא לנו חורבן בית אלקיננו. וכענין זה איתא (בב"ר, נד ג) "והוכיח אברהם את אבימלך" א"ר יוסי בר חנינא התוכחה מביא לידי

אהבה וכו', אמר ר"ל התוכחה מביא לידי שלום וכו', היא דעתיה דאמר כל שלום שאין בו תוכחה אינו שלום, דמבואר דשלום בלי תוכחה אינה שלום, והביאור כנ"ל, דכשיש שלום בלא תוכחה, פירוש, שאין עוסקים בדין למטה וממילא בהכרח ישעשה דין למעלה, ודין של מעלה קשה מאוד כמו שנתבאר ואפשר חלילה שיהי' כליה כמו שנתבאר לעיל מהא דכתיב אצל פנחס ולא כליתי את בני ישראל, ואין זה מצב של שלום כמובן, אבל הרוצה להיות בשלום צריך להתעסק בדין של מטה שע"י שעוסקים בדין למטה ניצלים מדין של מעלה ואז אפשר להיות במצב של שלום.

(קובץ שיחות - רבי נתן מאיר וזכטפויגעל)

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במדבר כה, יב).

מעלת השלום

"נתעוררתי בימים אלו לדבר על דבר מעלת אוהב שלום ורודף שלום. תמיד חשבתי כמדומני כי זו הוא מדה היפוך מידת מחלוקת ח"ו. וראיתי כי זו הוא מעלה גדולה יחידה במינה. כמו שאר מעלות, אך זו הוא כליל המעלות, הנה המתנה הגדולה אשר השיג פנחס מהשי"ת בעבור אשר השיב את חמתו של השי"ת מעל בני ישראל וכו'. אמר הכתוב אני נותן לו את מעלת השלום עמי. כמה גדול הוא המעלה הזו, כי היא כוללת עם השי"ת, יעיין בפרשת נשא במדרש רבה פ' י"א ויראה דברים גדולים על דבר זה. גדול השלום ששמו של "מקום" קרוי "שלום", יתבונן בזה. גדול השלום שעליונים צריכים שלום וכו', והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה וקנאה ושנאה צריכים שלום וכו' הרי אנו רואים שמעלת השלום היא מעלה בפני עצמה. אם יתבונן במדרש הנ"ל יראה חדשות בזאת. ואמרתי אח"כ כמה צריך האדם לראות בכל כוחותיו לרדוף אחר זאת לחיות במעלה זו. כעניין שנאמר (ארחות חיים להרא"ש פס' מ"ג) ורדוף אחר השלום. בקש שלום ורדפהו".

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במדבר כה, יב).

במדרש רבה, אמר הקב"ה: בדין הוא שיטול שכרו. כל המפרשים מבארים את המדרש כל אחד לפי דרכו, גם אני אענה חלקי בזה.

מי שמבקש שכר בעד קיום התורה והמצוות, דומה לתינוק, או שוטה, שנותנים לפניו דבר טוב ומתוק לאכול - והוא מפני שאין לו שכל, אינו רוצה לאכול עד שנותנים לו כסף. כי מי שאינו פתי לא צריכים לשלם לו כסף בכדי שיאכל מאכל טוב. להיפך, הוא נותן תודה למי שנותן לו דבר טוב לאכול. כך מי שמקיים את התורה והמצוה כראוי מרגיש טעם ועונג שאין כמוהו. כמו שדוד המלך אמר "ומתוקים מדבש ונופת צופים", ואומרים "עם מדושני עונג", כי יפה קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. א"כ התענוג שיש לאדם בעולם הזה כשמקיים התורה הוא גדול מאוד. וכל אחד ואחד מרגיש כי התענוג הגדול ביותר שיש לו, הוא בשעה שעוסק בתורה ובמצוות. וכל מה שמתעמק יותר יש לו תענוג יותר, א"כ איזה מקום יש לתבוע שכר מהקב"ה בעד קיום התורה? כמו שהגאון ר"י מוולוז'ין מבאר בפרקי

אבות על המאמר "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות" - שאין אתה יודע כמה אתה צריך לתת להקב"ה ולשלם בעד זה שנתן לך מצוות להתענג ולהינות מזיו שכינתו, שזהו התענוג הגדול ביותר. ואם האדם אינו רוצה לקיים את התורה, רק בתנאי שישלמו לו, זהו סימן שאין לו דעת כלל.

ומה שהקב"ה נותן שכר זהו רק חסד מהקב"ה כמו שכתוב (תהלים סב, ג) "וּלְךָ ה' חֶסֶד כִּי אַתָּה תְּשַׁלַּם לְאִישׁ כְּמַעְשָׁהוּ".

זהו בכל מצוות התורה. אבל אצל פנחס, שקנא את קנאת ה', אם היתה לו איזה הנאה מהמצוה הזו כבר היתה עבירה, כמו שכתב דודי הגה"צ ר' אברהם גרודז'ינסקי צוק"ל מנהלה הרוחני דשיבת סלבודקה בחוברת "כנסת ישראל", "לא כל הרוצה לשנוא את חברו בשביל עבירה שעבר - רשאי לשנוא אותו. לא כל הרוצה לשמוח על מפלתם של רשעים - ראוי ומוכשר לזה, אם אינו בטוח בעצמו שהוא צדיק גמור מעבירה זו. לא עליו לקיים את המצוה הזו, מצוה זו לצדיקים נאמרה ולא לרשעים. כדאיתא בשערי תשובה לרבינו יונה (שער שלישי קי"ט) כי בעיקרו של דבר, פרסום החנפים, אונאת דברים, הלבנת פנים וכו' עבירה היא - אך הותרה בשעת חילול השם. והיא עבירה לשמה. היתר זה אינו אלא כשהוא מתכוין לה לשמה. בתכלית הטהרה, אבל אם גם המפרסם הוא חוטא - אין פרסומו נובע מהרצון הטוב. ואפשר שהוא גם שמח לאיד. וכיון שאינו בתכלית הטהרה ואינו מתכוין רק לשמה לא הותרה לו עבירה זו, ולעון יחשב לו.

אין מגלגלין זכות אלא ע"י זכאי, כי הלשמה של עבירה אינה רק מעלה, אלא תנאי עיקרי ועיכוב בקיום עבירה. פגימה היותר קלה מעכבת בזה, דדוקא אם נעשית לשמה - אז הלשמה מכשיר אותה, אבל אם יש בדבר גם הנאה קלה אז אין הכשר בדבר, ובלי הכשר - העבירה עבירה היא. לא כן מצוה שלא לשמה, שעצמיותה מצוה היא. ואף אם הוא מקיים אותה מתוך נטיות צדדיות ורצון עצמי - למצוה תחשב לו, כי עצמיותה מצוה היא, זהו ההבדל ביניהן.

לפי זה, אם פנחס היה נהנה ממעשהו - לא היתה מצוה אלא עבירה, והוא אמנם עשה רק לשם שמים ובדמעות שליש ובכאב גדול הרג את זמרי, עד שלא הרגיש שום הנאה, כמו שמרגישים בשאר מצוות, לכן בדין הוא שיטול שכרו.

(דרכי מוסר - רבי יעקב אריה ניימן)

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במדבר כה, יב).

ברית שלום

לכאורה יש לעיין, דהא איתא בספרים דשכר מצוה הוא מעין הפעולה "מדה כנגד מדה". ואילו כאן הרי פנחס עשה מעשה של קנאות וזכה "לשלום" והוי היפך הפעולה? ואמר מרן הגר"ח זצ"ל דאינו כן, דהקנאות של פנחס היה "מעשה של שלום" שהרי עשה הכל לשם שמים. מרן הגר"ח זצ"ל אמר פעם, שיש הבדל גדול בינו ובין אחד שהתחזה לקנאי. והביא משל לבית שהיו בו הרבה עכברים, וכדי להלחם במכה זו היו מביאים חתול והיה רודף אחרי העכברים והורגם.

והנה גם הבעל הבית וגם החתול אינם אוהבים את העכברים. אמנם הבדל מהותי יש ביניהם, הבעל הבית היה מעדיף שלא יהיו כלל עכברים, ואילו החתול רוצה מאד שיהיו עכברים, כדי שיוכל להורגם...

והוא הדין ב"קנאות", למרן הגר"ח זצ"ל היה יותר ניחא שלא יהיה לו כמה להלחם. משא"כ אותו אדם רצה שיהיה לו כמה להלחם וכו'. ודו"ק היטב. (שי" לתורה בשם הגרמ"ד הלוי סאלאווייזיק)

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְהִיתָה לֹא וְלִזְרְעוּ אַחֲרָיו בְּרִית פְּהִינַת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָ לְאֱלֹהָיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כה, יג).

נראה בס"ד ביאור הדברים, דב' מתנות קיבל פנחס א' "בריתי שלום" והיינו שלום ממלאך המות, נוגם שיבשר בגאולה, עי' יוב"ע], ב' ברית כהונת עולם, להיות כהן גדול הוא וזרעו אחריו וכמ"ש רמב"ן דמבני פנחס היו רוב הכהנים הגדולים.

ועל זה אמר "תחת אשר קינא לאלקיו" לכן קיבל מתנת הכהונה לפי שקינא על דבר ה' כראוי למשמש בעבודה הקרוב ביותר להשי"ת, והמקנא גילה כי הוא הקרוב ביותר למלך שכואב לו כבוד שמים. ב' "ויכפר על בני ישראל", שהצילם מגזירת החרון אף והכליה כמבואר בפסוק "ולא כיליתי" וגו', ועל זה "הנני נותן לו בריתי שלום" שבדין שיהא לו חירות ממלאך המות וגם יציל את בני ישראל ע"י שיבשר לבני ישראל הגאולה האמיתית משעבוד מלכויות באחרית הימים וכמו שאמרו חז"ל במדרש אתה הוא שעשית שלו' ביני לבין בני בעוה"ז אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני וגו'.

(ויבינו במקרא - רבי מנחם קארפ)

"לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְהִיתָה לֹא וְלִזְרְעוּ אַחֲרָיו בְּרִית פְּהִינַת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָ לְאֱלֹהָיו" (במדבר כה, יג-יג).

המסורות הנדרשת לשמירת סייגים

במעשה המדינית מבואר (במדבר כה, ו) שהיה "לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל, והמה בוכים פתח אהל מועד", ונתעלמה מהם הלכה - ופינחס ראה מעשה ונזכר הלכה שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, ואמר למשה רבינו, כמובא ברש"י.

וברמב"ם (הל' אסו"ב פ"ב הלכה ד-ה) כתב, וז"ל: "אם פגעו בו קנאין והרגוהו, הרי אלו משובחין וזריזין, ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר זה מעשה פינחס בזמרי וכו', ואם בא הקנאי ליטול רשות מבית דין להרגו אין מורין לו", עכ"ל. משמע שאין זו מצוה וחיוב, ואין מורין כן, והפוגעים הם רק משובחים וזריזים, ופינחס ידע שהקב"ה שונא זימה וקנא לכבוד השם. ועל מעשה טוב זה מגיע שכר כמו שנאמר

(במדבר כה, יג-יג) "הנני נתן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, תחת אשר קנא לאלקיו". פינחס קיבל שכר של כהונה עד סוף כל הדורות! אף על פי שלא עשה מצוה שנאמר בה ציווי, אך היה זה מעשה טוב שעל פי תורה נחשב זריז ומשובח, ועל כך מגיע שכר כה רב. כמה גדול היה הנסיון לפינחס בזה, הוא עמד לפני מצב של הריגת נשיא בישראל, ויתכן שעם ישראל יתקומם נגדו ויהרגוהו על שפוגע בנשיא, ועוד שיכל היה להורות היתר שנמצא כאן משה ואינו עושה מאומה למרות שהזכיר לו את ההלכה ומדוע יעשה כן הוא עצמו, וזו הוראת היתר חזקה להמנע - אבל התורה מלמדת איך יש לנהוג, ומה היא מדה טובה על פי תורה ומה הוא שכרה הרב!

הנה בתורה מוצאים הרבה עניני סייגים, גדרים, ושמירה, כמו שנאמר (שמות יט, יב) "השמרו לכם" וכו', וכן (דברים ד, ו, טו) "ושמרתם" וכו' "ונשמרתם" וכו'. שמירה עניינה הוא עשיית גדר סביב כדי שלא לגעת באיסור, והם דברים שאינם מצוה וחיוב, אלא זו מעלה חשובה לפני השי"ת להנהיג גדרים כדי שלא לבא לידי איסור. ובזה הנסיון רב, כיון שההוראת היתר חזקה מאד. והתורה מלמדת שאצל כל אדם הנסיון נמצא בגדרים אלו, כי כל מי שהוא בכלל שומר תורה ומצוות אינו נכשל מיד באיסור, אלא בדרך כלל המכשולים הם בסייגים שסביב האיסור, שכיון שאינו האיסור עצמו ישנה הוראת היתר.

שנינו (אבות ב, א) רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ע"כ. והביאור בזה, דה"מסילת ישרים" (פ"ח) כתב דעשיה הנמשכת מחסרון העיון וההשכלה האמיתית בדרך ה' בידיעת דעת התורה וחכמת התורה, אפשר שתהיה גלמי חסידות, וכשרוצים לעשות מצוה שתהיה תפארת מן האדם, אפשר לחשוב שצריך לוותר משהו מהמצוה, ולכן סמך והזהיר להיות זהיר במצוה קלה כבחמורה, ולא לוותר על שום דבר, ועם כל זה יהיה לך תפארת מן האדם, שאם תעמוד ותשמור על הגדרים, לא תפסיד כלום. בגדרים נמצאים תמיד צדדים של הוראת היתר - זה אינני יכול, זה מוכרחים וכד', ועליהם צריך לעמוד בתוקף ולא לעזוב ולא לפגוע בשום גדר, ואף על פי כן לא יחסר לך בתפארת מן האדם, וכפי שהתורה אומרת (דברים ד, ו) "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החקים האלה", דוקא כאשר הם רואים אצלנו את שמירת חוקי התורה. הם מכירים באמיתת התורה, ורואים "כי היא חכמתכם", ואילו כאשר סוטים מדרך התורה הוא ההיפך, ואינם רואים את חכמתכם. צריך לעמוד איתן ולהתרחק מכל הוראת היתר, ולכן נצטוינו (אבות א, א) ועשו סייג לתורה, להתרחק מהאיסור.

והנה נראה לשון הרמב"ם המזעזע את הלב, איתא בחז"ל (שבת יג, א; ע"ז יז, א) לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. והיה נראה שאמרו כן בלשון מליצה ולא כאיסור, אמנם הרמב"ם (הל' נזירות פ"ה ה"י) כתב וז"ל, מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין, ויתרחק ממנו הרבה, שהרי מכשול לפניו, אמרו חכמים סביב לכרם לא יקרב, עכ"ל.

הנה הרמב"ם כתב שאיסור זה מדברי סופרים, ואם כן הוא איסור דרבנן ממש, שהוא דין מדברי קבלה להתרחק מהאיסור. נתבונן ונצייר, אני יושב ושותה יין, והנה עובר נזיר - צריך הוא לברוח, והרי יין אינו מושך כל כך, אך מדברי סופרים חייב להתרחק. ואין זו רק מליצה ולשון בעלמא, אלא חיוב של גדרים, והוא כדאמרו (ע"ז לה, א) חביבין [עריבים] דברי סופרים יותר מיינה של תורה. דברי סופרים חמורים מדברי תורה, כיון שעל ידי גדרים דרבנן מגיעים לשמירת דברי תורה.

וכאשר יש סייג - אפשר לבנות את העיקר, בלי סייג חסר בעיקר עצמו. בודאי ראשית דבר הוא העיקר, אך הוא נשמר ומתקיים על ידי הסייג.

יש להתבונן במה שעשה פינחס. פינחס לא עשה שום מצות עשה או קיום לאו, רק שהבין את מדותיו של הקב"ה, שהוא שונא זימה, ומאיך היתה הוראת היתר גמורה שלא לעשות, שהרי עומדים משה ואלעזר בן אהרן, ומשה רבם של ישראל, ועם כל זה עמד במסירות נפש להרוג את החוטאים. ותשובתם של משה שאמרו לו (סנהדרין פב, א) 'קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא' לא אמרו כן מפני שלא רצו לקיים את המצוה, אלא זה היה לימוד, ענו לו בזה – אתה צריך למסור נפש על כך, כי אם לא תעשה גדר זה, אנו נמצאים קרובים לאיסור עצמו, וכיון שאתה הגעת להבנה שיש מצוה כזו – עליך מוטל לעשות, תעשה, ואף על פי שאין זו מצות עשה מצד עצמה, אך הדבר קרוב למצוה.

אדם חושב שיש לו היתרים, ויש מי שאף אינו מחפש היתרים, והוא כבר מנותק לגמרי, אך גם כאשר נדמה שיש תירוצים טובים וכו' אבל הנה כתוב בפסוק (קהלת יא, ט) 'ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט', הקב"ה יודע, הוא רואה את החשבון ויודע הכל.

זה לימוד לדורות מפינחס, לשמור ולעשות עד שיעור מסירות נפש, ושכרו לאין שיעור – 'הנני נתן לו את בריתי שלום', זכות לדורי דורות. על שמסר נפשו, לא על מצות עשה או עבירה, אלא על מדה טובה, על סייג, על ענין שהוא משובח וזריז ולא מצוה בדוקא, וזהו הלימוד מפינחס להיות משובח וזריז להזהר ולשמור על סייגים וגדרים.

(עפ"י מחשבת מוסר [ע"ש באריכות] - רבי אלעזר מנחם שן)

וְהִיתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֹנֵת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר כה, ז).

כוחו של מעשה אחד – לטוב ולמוטב

ברש"י: שאף על פי שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ובניו שנמשחו עמו, ולתולדותיהם שיולידו אחרי המשחתן, אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה.

בוא וראה כמה גדול כוחו של מעשה אחד. פינחס קינא לאלקיו והרג את זמרי ובזכות זה נתכהן הוא וזרעו אחרי עולם. אמנם מעשהו היה מתוך מסירות נפש והיה מעשה גדול, בכל זאת נתבונן בגודל השכר שזכה בעבורו.

פינחס זכה לכהונה לו ולזרעו, ומובא בחז"ל (ספרי כאן וע"ע זבחים קא, ב) שכל הכהנים הגדולים שהיו בבית ראשון ובבית שני היו מבני בניו של פינחס, וגם לעתיד לבוא כל הכהנים הגדולים יהיו מזרעו של פינחס.

אמנם לפני המעשה שעשה פינחס, לא היו צריכים פינחס וכל הדורות שאחריו להימנות בין הכהנים בכלל, ובין הכהנים הגדולים בפרט, ובכל זאת זכה לכל הגדולה הזאת מפני מעשה אחד שעשה. צא וראה עד כמה גדול כוחו של מעשה אחד.

ולעומת זאת, הבה ונתבונן כמה כוחו ההרסני של חטא, ואפילו של חטא אחד, ואפילו חטא של אדם יחידי כזמרי, עד כמה הוא משפיע לרעה על כלל ישראל.

בתחילת הפרשה כתוב: 'פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי' (לעיל פסוק יא). משמע שאילולי הרג פינחס את זמרי, היתה ח"ו המגפה מכלה את כל ישראל, והכל רק בגלל חטאו

של זמרי בן סלוא, וברגע שפינחס הרגו, נעצרה המגפה, וכל עם ישראל ניצל ממיתה במגפה.

הנה, כמה גדול כוחו של חטא, שאפילו חטא יחיד של זמרי בן סלוא לבדו, יכול היה לגרום רעה גדולה כל כך לכלל ישראל.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

וְהִיתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֹנֵת עוֹלָם (במדבר כה, ז).

אמר רבי אליעזר אמר רבי חנינא, לא נתכהן פנחס עד שִׁהָרְגוּ לזמרי דכתיב 'והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם' (זבחים קא, ב).

ועיין ברש"י כאן שכתב שאף על פי שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחם, אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה.

אמנם עדיין צריך ביאור, למה באמת לא נמשח פנחס באותו זמן שנמשחו אהרן ובניו (עיין שפתי חכמים כאן).

ואמיתי השערה נאותה, דהנה כל מה שהאדם הוא מורם מעם על ידי תפקיד גבוה ונעלה המוטלת על שכמו, באותה מדה גוברת חובת האחריות המוטלת עליו, וכמו כן כהן שהוא המורה הוראה לעם, כדכתיב (יחזקאל מד, כג) 'וְנָתַתְּ עִמִּי יוֹרוֹ בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל', מוטלת עליו אחריות יותר גדולה כלפי העם מלהדיוט.

ומעתה אילו כבר היה פנחס כהן בשעה שקנא לאלקיו, אז לא היה בזה כל כך רבותא, כי בתור כהן הנושא על שכמו את האחריות כלפי העם, נאלץ לעמוד בפרץ. אולם הרבותא הגדולה במעשה פנחס, שהוא קנא לה' בתור הדיוט, באשר ראה שאין איש שם על לב לקנא קנאת ה' צבאות. וזהו מה שאמרו (סנהדרין סג, א) 'וירא פנחס בן אלעזר' (לעיל פסוק ז) מה ראה וכו' ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. העובדא הזאת באה ללמדנו, כי במקום שאין אנשים, צריך גם האדם הפשוט, אשר הנהגת העדה אינה מוטלת עליו, להתגבר ולהתקומם ללחום מלחמת ה' צבאות, ומפני זה לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי, כדי להורות לנו הוראה זו של קנאות לכבוד ה' יתברך.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין 1910)

וְהִיתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֹנֵת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר כה, ז).

ואמר "אשר קנא". האריך הכתוב בזה יען כי כל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, ולכאורה לא הויה נתינת הכהונה מדה כנגד מדה למה שהשיב חרון אף. ולזה אמר "תחת אשר קנא ויכפר" שלהיות שהקנאה היא נמשכת ממנה הכפרה. גם הוא לא תפסק הכהונה מזרעו שיהיו מכפרים על ישראל תמיד.

(מי מנוחות - רבי רפאל ברדוגו)

וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר כה, ז).

כתב ה"בעל הטורים" ז"ל, מלמד שעתידי לכפר על בני ישראל עד סוף כל הדורות, ע"ש. ולכאורה קשה שהרי משחרב בית המקדש אינם יכולים להקריב ומאי 'עד סוף כל הדורות דקאמר'?

ואפשר על פי מ"ש ז"ל וכמדומה לי מהרב חיד"א ז"ל בספר "מדבר קדמות", שאליהו עומד ומקריב תמיד בכל יום יום ביומו, ע"ש, והתמידים הם לכפרה וכמאז"ל על מאז"ל לא לן אדם בירושלים ועון בידו שחור ותמיד של בין הערביים מכפרין. וידוע מ"ש ז"ל דפינחס הוא אליהו. ומעתה הוא מובן.

וְיִשָּׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּפֶה אֲשֶׁר הֶפְּךָ אֶת הַמְדִּינִית זְמַרְי בֶּן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי (במדבר כה, יד).

שחשאל עצמו לדבר עבירה

בסנהדרין (פב, ב), אמר רבי יוחנן: חמשה שמות יש לו: זמרי, ובן סלוא, ושאול, ובן הכנענית, ושלומיאל בן צורי שדי, והגמרא מבארת כל שם מדוע ניתן. שאול – על שהשאל עצמו לדבר עבירה, בן הכנענית – על שעשה מעשה כנען, ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו, וכן איתא בתרגום יונתן בפרשת וארא (שמות ר, טו): ושאול הוא זמרי, דאשאל נפשיה לזנותיו.

מתוך גנותו שנקרא שאול על שהשאל עצמו לעבירה, אנו לומדים שבחו, שלא היתה מציאותו מתאימה לעבירה, כי מציאותם הפנימית של כל בני ישראל היא "כְּלָךְ יִפְהָ רַעֲיָתִי ומום אֵין בְּךָ" (שיר השירים ד, ז). אין בנטיעה של בני ישראל מום, והמום הזה של זמרי איננו דבר של עצם המציאות הפנימית שלו, אלא זה רק בגדר של השאל עצמו לעבירה.

כמו שאדם השואל חפץ אינו נעשה בעל החפץ, והבעלים האמיתי הוא המשאל, אף על פי שעשיו החפץ הזה בידו וברשותו של השואל, כך כשאדם מישראל חוטא, אף על פי שבמציאות הוא חוטא, הרי זה בגדר שואל, ואין זו מהותו האמיתית.

וְיִשָּׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּפֶה אֲשֶׁר הֶפְּךָ אֶת הַמְדִּינִית זְמַרְי בֶּן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי (במדבר כה, יד).

הקב"ה חולק כבוד ליראיו

איתא בזוהר שם (דף רכ"א): אמר ר' יצחק, האי קרא הכי הו"ל למכתב "ושם איש ישראל אשר הפכה פנחס", ולא "המוכה אשר הוכה", לא נאמר אלא בארץ סתום [אמר ר' יצחק, מקרא זה כך היה צריך להכתב. ושם איש ישראל אשר הכה פנחס, ולא המוכה אשר הוכה. שלא נאמר זה אלא בדרך סתם. שלא נזכר המכה (פירוש הסולם)]. אלא הכי אמר ר"א, כיון דסלקיה קב"ה לפנחס לכהנא רבא, לא בעא לאדכרנא ליה לפנחס בקטלנותא דבר נש, דהא לא אתחזי לכהנא רבא. עד לא סלקיה לכהנא רבא אדכר ליה, ואמר "ויקם פנחס ויקח רמח וגו' וידקור את שניהם" וגו', כיון דסלקיה לכהנא רבא, לא אדכר שמיה בקטלנותא, דלא אתחזי ליה וחס עליה יקרא דקוב"ה דכהנא רבא לא אתחזי לאדכרא בקטלנותא [ומשיב, אלא כך אמר ר' אלעזר, כיון שהקב"ה העלה את פנחס לכהן גדול, לא רצה להזכיר את פנחס בהריגת אדם. כי אינו יפה לכהן גדול. מטרם שהעלהו לכהן גדול, הזכירו ואמר, וירא פנחס ויקח רמח וגו', וידקור את שניהם וגו'. כיון שהעלהו לכהן גדול, לא נזכר שמו בהריגה, כי אינו ראוי לו, וחס עליו כבוד הקדוש ברוך הוא, שכהן גדול אינו ראוי להיות נזכר בהריגה. ושם האשה המוכה, ג"כ נאמר סתם, שלא נזכר מי הרגה, מאותו הטעם (פירוש הסולם)].

נפלא, פנחס מסר נפשו ולקח רמח בידו, והקב"ה מסייעו, ונעשה לו י"ב נסים כדמבואר בחז"ל, והנס הי"ב היה

דכשיצא עמדו בני שבטו לפגוע בו ירד המלאך ונגף בהם כו', מן השמים הסכימו למעשיו, "ותעצר המגפה מעל בני ישראל", מי גרם להקב"ה שתשוב חמתו ולא נתכלו כל ישראל, הוי אומר זה פנחס, קיים מה שנאמר "וְאִישׁ חָכֵם יִכְפְּרֶנָּה" (משלי טז, יד), וכמו שכתוב "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", ראה מדרש רבה שם, כן זכה לברית שלום, לו ולזרעו אחריו, הרי שפעולתו רצויה היתה לפניו יתב"ש, אלא מכיון שנתמנה לכהן גדול שמתפקידו להטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, כבר לא מתאים להזכיר אצלו "קטלנותא דבר נש", אע"פ שזה גרם לא לכלות בני ישראל, אבל סוף סוף יש כאן קטלנותא דבר נש, ודבר זה אינו כבודו של פנחס, לכן לא הזכירה התורה שמו למרות שע"י עשייה זו עצמה זכה לכל הדברים הכתובים פה, דחס עליה יקרא דקב"ה דכהנא רבא לא איתחזי וכו', ואע"פ שכל הקורא פרשה זו, לא נעלם ממנו מה שכתוב בפרשה הקודמת, "וירא פנחס ויקח רמח בידו וידקור את שניהם" וגו' וכל בר בי רב יודע מזה דהלא סמוך ונראה הוא בפרשה הקודמת, ומ"מ סתמה התורה, כתבה לו באורח סתום, משום כבודו של פנחס.

וראים אנו מכאן אע"פ שהפגם הוא פעוט דק מן הדק וגם זהו רק להאינו מבין, מ"מ התורה חסה על כבודו של פנחס ולא הזכירתו כי הקב"ה חולק כבוד ליראיו וכמו שנאמר "כי מכבדי אכבד" (ועיין לשון הרמב"ן על התורה (פ' נשא ז, ב).

(המאור שבתורה - רבי שלום צבי שפירא)

וְיִעַל דְּבַר פְּזוּבֵי בֵּית נְשִׂיא מְדִינַת אֲחֵתָם הַמִּכָּפֶה בְּיוֹם הַמִּגְפָּה עַל דְּבַר פְּעוֹר (במדבר כה, יח).

יש להבין לשון הפסוק שנהרגה על דבר פעור והרי נהרגה בגלל מעשה זמרי, וכן הוא ברמב"ם הלכות איסורי ביאה (פ"ב ה"ד): "כל הבוועל כותית אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחין וזריזין, ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, ראייה לדבר זה מעשה פנחס בזמרי".

והרב מטעפליק ביאר על פי מה שכתב הרמב"ם שם הלכה ה', "והבא על בת גר תושב אין הקנאין פוגעין אבל מכין אותו מכת מרדות", ע"כ. דלפי זה מדוקדק מאוד, דאם לא היתה עובדת עבודה זרה לא היה הוא נהרג, וממילא דגם היא לא היתה נהרגת, אבל בשביל שהיתה עובדת עבודה זרה נהרג הוא וממילא גם היא.

והוסיף עוד דב"אור החיים" סוף פרשת בלק מעורר למה נהרגה כזבי, ואפשר שהיא נהרגה על ידו כמו בבהמה משום תקלה וקלון. וב"תורה תמימה" לא ניחא ליה טעם זה. אבל דבר זה מפורש ברמב"ם הנזכר (פ"ב ה"י) שפירש שמטעם זה נהרגו אחר כך בנות מדין.

ובאמת הקושיא צ"ע דהא אינו אומר שכזבי מתה על דבר פעור אלא שנהרגה ביום המגיפה על דבר פעור.

(הר צבי - רבי צבי פסח פרנק)

"בְּנֵי רְאוּבֵן חָנוּף מְשַׁפְּחֵת חֲחֹכֵי" (במדבר כה, ח).

ופירש רש"י, לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם סבורין הן שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים ק"ו בנשותיהם, לפיכך

הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וכו'. והקשה האלשיך, א"כ למה המתין מיום שיצאו ממצרים, ולא תיכף ביציאתם הטיל שמו עליהם.

וליישב זה אפשר לומר על פי הילקוט (פרשת פנחס) דהאומות היו מצערין לישראל ואומרים דבניהם הם מהמצרים, באותה שעה קרא הקב"ה למלאך הממונה על ההריון וא"ל צייר הולדות בדמות אביהם ע"ש. וא"כ כל זמן שעדיין חיו האבות לא היה לעז על הבנים וראו הכל שהם מאביהם, אבל עכשיו לסוף ארבעים שנה שאין האבות קיימים ויש מקום ללעז לכך הטיל הקב"ה שמו עליהם.

(הגאון רבי אריה יהודה לייב נכד הב"ח בעמח"ס "לזית חן")

"ובני קרח לא מתו" (במדבר כו, יא).

שוב יום אחד לפני מיתתך

איתא בחז"ל (סנהדרין קי, א): "ובני קרח לא מתו", תנא משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה, ע"כ.

יש להבין מפני מה דוק בני קרח זכו לכך ולא קרח בעצמו, הרי גם קרח צעק 'משה אמת ותורתו אמת' [כמש"כ בכלי יקר לעיל (טז, לד)], ולמה לא מצינו שנתבצר לו מקום.

אולם מתוך לשון חז"ל מבואר שחלוקים הם מקרח במה שלא מתו, והיינו, שאצל קרח שמת, כבר היה מאוחר מדי מלשוב בתשובה, כי קרח צעק כן לאחר מותו, ובעולם העליון כבר לא מועיל לעשות תשובה, כמאמרם ז"ל (אבות ב, י) שוב יום אחד לפני מיתתך. משא"כ בני קרח שלא מתו, על כן היו יכולים לשוב בתשובה.

וכתיב בקהלת (ט, י) "כל אשר תמָצָא יִדָּךְ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְחֻשְׁבוֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אִתָּה הַלֶּךְ שָׁמָּה". וידוע המעשה עם אדונינו הגר"א זי"ע בסוף ימיו שאחזו ציציותיו בידיו ואמר בבכיה כמה קשה להפרד מעולם המעשה הזה אשר ע"י מצוה קלה כיו"ב של ציצית אדם ישר יחזה פני שכינה, ואיפא נוכל למצוא זאת בעולם הנשמות אף אם יתנו כל כוחותיו עבורו.

והגר"י גלינסקי בהספדו על מרן בעל ה"קהלות יעקב" זיע"א תיאר שהוא זוכר את מרן הסטייפלער זצ"ל עוד בצעירותו שלפני שנסע לארץ ישראל בא לביאלסטוק לְהַפְרֵד מהישיבה דנובהרדוק [בה למד קודם חתונתו], וצורת פרידתו היתה שעלה לעזרת נשים ללמוד מוסר, ושמע איך שהיה בוכה וצועק וחוזר הרבה פעמים את דברי הגמרא בעירובין (נד, א) "אמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא, חטוף ואכול, חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהילולא דמי" [ופירש רש"י: היום ישנו ולמחר איננו].

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

"אלה בני בנימין למשפחתם ופקדיהם חמשה וארבעים אלה ויש מאות, אלה בני דן למשפחתם - ארבעה ושישים אלה וארבע מאות" (במדבר כו, מא - מב).

אין חכמה ואין עצה לנגד ה'

כאן גילתה לנו התורה, כי אין חכמה ואין עצה לנגד ה'. לבנימין היו עשרה בנים, כבראשית מ"ו כ"א, ולדן - רק בן

אחד, חושים בן דן, והבן היחיד הזה היה חרש גם כן כבגמרא סוטה י"ג א' חושים בן דן יקר ל' אודניה, ואף על פי כן עלתה לו, שהוא היה מרובה באוכלוסין יותר מבנימין שהיו לו עשרה בנים.

ומכאן יש ללמוד, שמי שה' חפץ בו יוכל להצליחו מבן אחד יותר ממי שיש לו עשרה בנים. וכן הדין עם נכסים, יש לך עני מצליח ושמח בחלקו, ולהפך יש עשיר שאינו מצליח כל כך, ועושה כולם ה'.

(מפץ חיים על התורה)

"ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלה פל זכר מן הדיש ומעלה פי לא התפקדו בתוך בני ישראל פי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל" (במדבר כו, מב).

מדוע לא נתרבו בני לוי במדבר

בראשונים תמהו מדוע שבט לוי מועט משאר השבטים? ומתרצים כי הבטחת הקב"ה "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרוץ" לא חלה על שבט לוי, כי לא היו בקושי השעבוד. אכן צ"ע מדוע לא נתרבו במדבר?

יעויין ב"משך חכמה" שכתב דיתכן שהצופה ומביט לכל הדורות, ידע כי שבט לוי לא ינחל נחלה בארץ ישראל, ויקח רק ערי מגרש בתוך בני ישראל. ואם בני לוי יהיו רבים במספר, הרי שלא יסתפקו בערים אלו. כמו שמצינו בבני יוסף שצעקו כי ה' ברכם בבנים, והמקום צר להם לשבת (יהושע יז). וגם לבני ישראל יהיה קשה לכלכל עם רב. לכן היה זה מחכמת הבורא יתברך לא להרבות אותם על דרך הנס, ויתרבו רק בדרך הטבעי.

לפי זה נראה דזהו דכתיב בפסוק "ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלה... כי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל". ולא חל עליהם הריבוי המופלג מברכת אלהים.

(שי לתורה)

"ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף" (במדבר כו, א).

פירש רש"י: למה נאמר והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ וכו' ובנותיו חבבו את הארץ, ולמדך שהיו כולם צדיקים, שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם ליחסו לשבח, הרי זה צדיק בן צדיק.

הטעם בזה הוא כי לא נזכר היחס בתורה בכדי אלא רק אם המעשה שנעשה על ידו יש לו שורש בכל אבותיו ואבות אבותיו הנזכרים, ונובעת המעלה הזאת מהם, ולזה התפלל יעקב "בְּקִהְלִם אֶל תִּחַד כְּבֹדִי" (בראשית מט, ו), היינו שלא יהיה להם שורש ביעקב אביהם במעשים אשר יעשו לגנאי, ובמעשה זמרי ובמחלוקת קרח אין לו שום שייכות לכוחות הנפשיים של צאצאי חלציו, וכן היה כי באורות התורה למעלה ובהשתלשם באותיותיה למטה לא נזכר במחלוקתו של קרח בן יעקב, והבן.

"ותקרבנה בנות צלפחד וגו' למשפחת מנשה בן יוסף" (במדבר

כו, א).

פירש רש"י, דלכן נאמר "בן יוסף" להקיש שהיו מחבבות את הארץ כיוסף.

ולכאורה נהי דאיכא כאן עדות בתורה שלא תבעו בשביל ממנו, שזה יש לתבוע בכל מדינה, אלא שהיה זה מצד חביבות הארץ, אבל הא ודאי היו באות לארץ אף בלא נתינת נחלה להם, א"כ לא היה להן לתבוע בשביל זה נחלה.

וצריך לומר דמצד חביבות דבר יש לחפוף שיהיה הדבר שלו ולא שיהיה של אחרים אף שהיה נהנה ממנו גם כשהוא של אחרים, והעידה תורה שבשביל חביבות רצו ותבעו שיהיה להן נחלה בדין שלהן.

ויש מזה ליתן טעם על מה שחייבה התורה במצות ספר תורה וקניית ספרים להרא"ש (הובא בטור יו"ד סי' ער) דלא סגי במה שישאל מאחרים, כי מצד חביבות מצות לימוד התורה צריך שיהיה שלו דוקא, ובספר תורה עצמה הוא חביב ביותר שצריך לכתוב בעצמו, וצ"ע עדיין בטעם הכתיבה בעצמו.

(דרש משה - רבי משה פיינשטיין)

"לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף" (במדבר כו, א).

וברש"י: יוסף חיבב את הארץ ובנותיו חיבבו את הארץ שנאמר "תנה לנו אחוזה" ע"כ. וכן הוא ברש"י בפסוק הקודם "לפי שהן היו מחבבות את הארץ כו", והנשים אומרות "תנה לנו אחוזה", לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן, ע"כ. וצ"ב מה חיבוב הארץ יש בזה, הלא ביקשו חלק בירושה ואחוזה נחלה כדי שיהיה להם ממון ומה ראה יש מזה שהיו מחבבות את הארץ, ואטו משום שהחלק היה בארץ לא יבקשו חלקן.

ויש לומר דכאשר באו בנות צלפחד ביקשו כבר מעתה חלקן בארץ, הראו בזה אמונתן וחביבותן לארץ ישראל כמה הן מִיְחָלוֹת לכך ומאמינות בכך עד שכבר עתה קודם שנכנסו לארץ כלל כבר באות לתבוע אחוזתן ובזה הראו אמונתן וצפייתן לזה שזה בא רק מרוב חביבותן לארץ ישראל, ועל זה משה אותן לאנשים שאמרו "נתינה ראש" שמחשבתם על מצרים ואילו הנשים כל מחשבתם ותאותם כבר לארץ המיוחלת.

(ויבין במקרא - רבי מ.מ. קארפ)

"בְּחֻטְאוֹ מֵת וּבָנָיִם לֹא הָיוּ לוֹ" (במדבר כו, ג).

מכאן רמז למ"ש רז"ל שה'רשעים בחייהם קרויים מתים, ומי שאין לו בנים חשוב כמת, משא"כ אם הניח בנים הגם שהוא מת קרוי חי, וגם מי שהוא צדיק נקרא חי גם במותו, וכמ"ש "ובניהו בן יהוידע בן איש חי", ועי' בזוה"ק. ויש לרמוז "בחטאו מת ובנים" סופי תיבות מו"ת למפרע, לרמוז שגם בחייו נקרא 'מת' וכמ"ש רחל אמנו "וְאֵם אֵין מֵתָה אֲנֹכִי" (בראשית ל, א), וכן אמרו חז"ל.

(בכור יעקב - רבי יעקב כהן)

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וְרֵאֵה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְרֵאִיתָהּ אַתָּה וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמּוּד גֹּם אַתָּה פֶּאֶשֶׁר נִאֲסַף אֹהֶרֶן אֲחִיךָ" (במדבר כו, יב-יג).

אמר הקב"ה, מפני מה נתאוה משה להכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך וכו'. אמר לו הקב"ה, כלום מה אתה מבקש, שכן, מעלה אני עליך כאילו עשית (מ"ד).

לכאורה יש להבין, וכי משה רבינו עבד ה' עבד את בוראו על מנת לקבל פרס, והרי שנינו (אבות) "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס".

אמנם הביאור הוא, כי אמר הכתוב "בכל צרתם לו צר", והיינו בכל צער שיש לאדם מישראל, מצטערת עמו השכינה. וכאשר נענש אדם על חטאו, וגורם צער לשכינה, הרי גָדַל חטאו וגובר עונשו על הצער שגורם כביכול למעלה. וכן להיפך במדה טובה, כאשר משלם הקב"ה שכר לעושה מצוה, יש כביכול שמחה לשמים בשמחתו וטובתו של האדם, וְגָדַל שכרו על השמחה שגורם בעליונים. זהו שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה, רצונך בשכר, כדי לגרום שמחה בעליונים על שמטיבים עמך, "מעלה אני עליך כאילו עשית" - ושמחתי.

(מובא ב"טללי אורות" בשם מרן הגרא"מ שך)

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר, יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרְוֹחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במדבר כו, טו-טז).

צדיקים מניחין צרכן ועוסקים בצרכי צבור

וכתב רש"י להודיע שבחן של צדיקים כשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקים בצרכי צבור, ודבריו הם מהספרי, והכוונה היא אע"פ ששמע משה שהוא מת, לא התפלל משה מיד כדי שיכנס לארץ, אלא בקש מהשם שימנה איש על העדה, והיינו צרכי צבור ולא צורך עצמו. ולכאורה ניתן להבין דבר זה לפי הספרי הנ"ל שמעולם לא בקש משה השררה עבור בניו שהם ירשו את כבודו, אלא מלכתחילה התכוון ליהושע ב"נ, לכן הוכיח שפיר מזה שצדיקים מניחים צרכן ועוסקים רק בצרכי צבור, אבל לפי המדרש שהובא ברש"י שם אח"כ, שמשה אמר הגיע השעה "שאתבע צרכי" ודין הוא שירשו בני את כבודי, א"כ הרי בקש משה צרכי עצמו, שבניו ירשו כבודו.

אמנם המדקדק בפסוקים רואה הבדל יסודי, את צרכי צבור בקש משה בזרוע כתיב "וידבר משה אל ה', לאמור יפקד ה' וגו', משה אמר בלשון ציווי וכמו שאמרו חז"ל על זה כל מי שמבקש צרכי צבור כאילו בא בזרוע, (רבה כ"א) אולם מה שביקש עבור בניו "לא נזכר מפורש בתורה", הבקשה כולה היתה בלב ולא הביע אותה בשפתו. אמר משה הרי השעה שאתבע צרכי, אולם אמירה זו בלב היתה, התורה לא כתבה שמה אמר כן, ואין לנו אפילו ידים מוכיחות שבקש לעצמו, תדע לך שכן הוא הדבר, שהרי דעת הספרי "שמעולם לא כוון משה אלא להושע בן נון שנאמר איש", ואין איש אלא יהושע (וכן נראה באבות דר"ב פי"ז ע"ש) הרי שמשלשן הכתוב אין שום רמז לזה.

נפלא א"כ משה רבינו מבקש מהקב"ה שימנה מנהיג איש אשר רוח בו שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתן ועם המתונים כפי דעתן (ספרי זוטא) ואשר יוציאם ויביאם בזכויותיו כלומר צדיק תמים וממלא מקומו, ומשה פוסק שבדין הוא שבניו ירשו את כבודו, ומ"מ אינו תובע בפיו, וכל שכן "לא בקולי קולות", אלא תביעה שעיקרה היא בלב ולמה לפי שהצדיקים מניחין צרכן.

הדרישה שהבן "יהיה רבן של ישראל" - צרכו הפרטי נקרא, ולא מביעים תביעה כזו בפה, ולכן גם התורה העלימה

מלכותב בפירוש, ללמדנו בזה הלכה למעשה, ודי למבין.

(המאור שהתורה - רבי שלום צבי שפירא)

"יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בְּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במדבר כו, טז).

נראה לפרש, כי המנהיג צריך שתהיה כל מגמתו טובת הצבור, וכל פעולותיו ועבודותיו יהיו אך ורק לטובת הכלל, ולא יירא ולא יגור מפני איש או אנשים אשר פעולותיו לטובת הכלל אינם לפי רוחם, ומשום כך צריך שיהיה המנהיג מרום על העדה ולא נכנע תחתיה. וזהו שאמר "יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה" שיהיה האיש הנבחר למנהיגם של ישראל, איש שיוכל להיות מעל לעדה.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין סופר)

"יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בְּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במדבר כו, טז).

פירש רש"י: למה נאמר, אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד בפני עצמו.

ולהלן פסוק י"ח איש אשר רוח בו פירש רש"י שיוכל להלך כנגד רוח של כל אחד ואחד. וזה שינוי לשון מפירושו הקודם.

והענין הוא שבאמת המנהיג צריך להרגיש ולהבין רוחו של כל אחד ואחד, אבל למעשה צריך להוציא לפועל כפי דעתו הוא, כי בידיעו והרגישו את רוחו של כל אחד ואחד יוכל להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד אם לפי דעתו האמת היא כך, ולזה דקדק רש"י בלשונו הזהב למעלה גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד והמנהיג יהיה סובל, וכאן כתב שיוכל להלך נגד, למעלה - בידיעה ובסבלנות, ולמטה - למעשה להלך כנגד, והבן.

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאז)

"יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת" (במדבר כו, טז).

וברש"י, שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו סיפר בנו הג"ר ראובן בן הגר"מ פיינשטיין: "באתי פעם לשאול את אבי ז"ל שאלה, והנה היתה בחדרו אשה אחת מדברת עמו, ואני רואה ושומע מדבריה שהיא חולת רוח שמספרת דמיונות היאך רודפים אחריה וכיו"ב. ואחר קצת זמן רציתי לשלחה, אמר לי אבי ז"ל "תעזוב אותה, אין לה מי שישמע מה שעל לבה", וכך היתה שם במשך שעותיים, וכל הזמן הזה לא יכול היה לכתוב חידושי תורה אלא ישב על כסא מוטה קצת כלפיה עד שהלכה (ומסתמא למד משניות בעל פה)".

(דרכי משה - רבי משה פיינשטיין)

"יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בְּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה, אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' בְּצֵאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֵעָה" (במדבר כו, טז-יז).

יש לעיין כפל הבקשה וכפל הלשון.

והגאון בעל "עמודי אש" מראסיין מפרש בטוב טעם, שנים הם ההולכים לפני המחנה, שר הצבא הולך לראשונה כדי להורות לצבא את הדרך אשר ילכון ואת המעשה אשר יעשו, וכן גם הסוס הולך לפני המחנה, אך יש נפקא מינה ביניהם, שר הצבא הוא מנהיג את הצבא לפי דעתו וחכמתו, אבל

הסוס אמנם הולך לראשונה כחלוץ לפני המחנה, אבל הוא אינו מנהיג אלא מונהג, היושבים בקרון מנהיגים אותו ומכוונים את מצעדיו. משה רבינו בקש מאת השי"ת שיפקוד על ישראל מנהיג אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם, אבל לא בבחינת סוס המונהג ומודרך מאחרים אלא שיהא בבחינת שר הצבא שיהא גם המוציא והמביא את העם ויהא מנהיג את העם על פי תבונתו וחכמתו אשר חלק השם ליראיו.

(הר צבי - רבי צבי פסח פרנק)

קשה אריכות הלשון והיה לו לכתוב כצאן בלי רועה, ולשון "אשר אין להם רועה" משמע דזה דבר ידוע דצאן אין להם רועה.

ואפשר לומר דא"נ, אף דכל צאן הן תחת השגחת רועה, אבל הרועה אינו מתכוין לטובתם, אלא לטובתו ולתועלתו, ומה שרועה לגדלם זה לטובתו ולתועלתו, ולכן אמר שלא תהא עדת ה' כצאן אשר הרועה כוונתו רק לטובת עצמו, צריך מנהיג רועה נאמן שיתכוון רק לטובת צאן מרעיתו.

(הר צבי - רבי צבי פסח פרנק)

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוֹן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו" (במדבר כו, יח).

הרחב פיך ואמלאהו

כתב הספורנו: מוכן לקבל אור פני מלך חיים, כענין "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (שמות לא, ו).

יהושע בן נון היה רק משרי החמישים, ודרגתו היתה כמו שאר המרגלים המנויים עמו בתחילת פרשת שלח, ואף על פי שהיו אנשים גדולים יותר ממנו, הוא היה זה שזכה לקבל את התורה משה רבינו, מפני שהיה מוכן לקבל אור פני מלך. הוא חיפש חכמה ושאף להשיג עוד ולהתעלות.

הוא היה "נער לא ימיש מתוך האהל" (שמרת לג, יא), וחיפש לשמוע ולקבל תורה משה רבינו ללא הרף, עד כדי כך שיצא ללוות את משה רבינו כשעלה למרום עד לתחתית ההר, והמתין שם במשך ארבעים יום, כדי שיוכל לשמוע דברי תורה מפי משה רבינו עד הרגע האחרון שעלה למרום, וכשירד משה ממרום, מיד ניגש אליו יהושע כדי לשמוע עוד דברי תורה.

ובגין כך נתקיים בו "הרחב פיך ואמלאהו" (תהלים פא, יא). מי שמרחיב את פיו ומכין את עצמו להיות כלי מחזיק ברכה, זוכה והקב"ה ממלאו.

ועל דרך מה שכתוב בבניית המשכן "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה", שכל מי שנשאו לבו להתקרב למלאכה, זכה ונשפע עליו ממרום שפע חכמה לדעת לעשות (ועי' מש"כ הרמב"ן שם לה, דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

כא).

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוֹן" (במדבר כו, יח).

ובמדרש - הוא היה מסדר את הספסלים והוא היה פורס המחלצות וכו' כדאי הוא שישמש את ישראל.

בגיל בר מצוה נכנסתי לישיבתו להימנות כתלמיד לראש הישיבה. והנה בימי שישי היה נוהג להרצות את שיעוריו בפלפול כפי שהם מופיעים ב"דברות משה". בלילה שלפניו, בליל שישי, היה משכים בשעה שתיים אחר חצות להכין

חיים מוואלאז'ין שהצעירים לא הכירו את משה רבינו בצעירותו, שהרי הם הכירו את משה רבינו רק כשהיה זקן, ולכן צעירי הדור יכולים לטעות ולומר שמשה רבינו הגיע לדרגה של "פני חמה" רק בימי הזקנה, וכשיגיע יהושע לימי זקנה אז יהיה גם הוא דומה לפני חמה, ובאמת אין כל כך הבדל בין משה רבינו ויהושע. אולם הזקנים שבאותו הדור הכירו את משה רבינו בצעירותו, והם ידעו שגם בצעירותו היה פניו דומה לפני חמה, ואין זה מדריגה שהגיע אליה רק בימי הזקנה, ולכן הם יכולים להכיר שיהושע לא יגיע לעולם למדרגת משה רבינו, וממילא רק הזקנים אמרו "אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה".

רבי יצחק מוואלאז'ין (מובא בהגה"ה בספר "רוח חיים" על אבות פ"א מ"א) פירש את דברי הגמ' באופן אחר, על פי דברי המדרש במדבר רבה (פינחס פרשה כ"א אות י"ד), "אמר לו הקדוש ברוך הוא, נִצְרָ תִּאֲנֶה יֵאָכֵל פְּרִיָהּ" (משלי כז, יח), בנין ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כחו כדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד שכרו, "קח לך את יהושע בן נון" לקיים מה שנאמר "נוצר תאנה יאכל פריה".

מדברי המדרש מבואר שעיקר בחירת יהושע היה מחמת שיהושע היה משרת את משה רבינו, שהוא היה מסדר את הספסלים בבית מדרשו של משה והיה פורס את המחצלאות. והנה מה שעשה יהושע היו אחרים ג"כ יכולים לעשות, אלא שסידור הספסלים היה טירחה בעיני האחרים, אבל בעיני יהושע היתה זכות גדולה לעסוק בסידור הספסלים בבית מדרשו של משה רבינו. והקב"ה אמר שיהושע יקבל שכרו במה שהוא יירש את המנהיגות של משה רבינו.

ובזה ביאר רבי יצחק מוואלאז'ין את דברי הגמ' בכבא בתרא, שכל השנים שראו גדלותו של משה רבינו לא נתביישו, שהרי אי אפשר להם להיות כמשה רבינו, שהרי משה רבינו היה במדריגה גבוהה כבר מזמן שנולד, וכמו שאמרו חז"ל במס' סוטה (יב, א), "בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור", ולכן איך שייך לאנשים אחרים להתבייש על שהם לא הגיעו למדריגת משה רבינו. אולם כל אחד היה יכול להיות כיהושע, אלא שרק יהושע השתדל לשרת את משה רבינו ולסדר את הספסלים בבית מדרשו, ובזה באמת יש להתבייש, שהרי הם היו יכולים להגיע למדריגת יהושע, ורק מחמת עצלות לא הגיעו לאותה מדריגה. ולכן כשראו שפני יהושע היה כפני לבנה התביישו ואמרו "אוי לאותה בושא, אוי לאותה כלימה", שהרי גם הם היו יכולים להיות כפני לבנה. ונראה שבזה מבואר ג"כ למה רק הזקנים אמרו כן, שהרי הזקנים ידעו היטב שגם הם היו יכולים להיות כיהושע אלא שהם לא ניצלו את ההזדמנות, ולכן הם התביישו מזה מאד עד שאמרו "אוי לאותה בושא וכו'".

(שיחות עבודת לוי - רבי יעקב יצחק רודרמאן)

"וְלִפְנֵי אֱלֹהֵי הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׂא לֹא בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה'"
וגו' (במדבר כו, כא)
ז"ל הרמב"ם (פ"ב ממלכים ה"ה) "המלך וכו' כל העם באין אליו בעת שירצה ועומדין לפניו ומשתחווים ארצה אפילו נביא

ולסדר את עשרים הקושיות ושתי הדרכים לישובן, שהיו את השיעור המיועד, והיה עוסק בכך עד שהגיע זמן תפילת שחרית. בגמר התפילה, אחרי טעימה מועטת, חזר לשיבה והסתגר בחדרו וחזר ושינן לו את השיעור לסדרו בעל-פה לצורך הרצאתו, כמשך שעתיים. אחר כן יצא ומסר את השיעור והיו הדברים ברורים ושמחים ומאירים. השיעור היה נמשך שעתיים רצופות עד השעה אחת אחה"צ, אז התפללו מנחה, והיו כולם סרים מיד לביתם, ובפרט בימות החורף בימי שישי הקצרים, לא השתהה אף אחד בשיבה אחר התפילה. אבל הוא, ראש הישיבה, היה נשאר בהיכל לבדו, מסדר את הספרים למקומם, ומכבה את האורות - פעולה שהיתה נעשית במשיכת חוט משתלשל ממנורת החשמל. שלפעמים היה הוא צריך לטרוח ולטפס על ספסל ושולחן כדי להגיע אל קצה החוט!... הקב"ה חנן אותי אז בנינה להישאר אתו שם להיות לו לעזר, והייתי מלווה אותו לביתו ונושא את תיקו, וכך זכיתי להיות בן ביתו, לשמשו, וללמוד קצת מדרכיו.

"וּסְמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו" (במדבר כו, יח)

לכאורה איזה צורך הוא בסמיכת ידים. ונראה שהוא כדי שבכל ימי חייו יהיה כפוף וקשור למשה, שיראה לכויין דעתו לדעת האמת של משה מפי הגבורה, והוא כמו שלעולם מונח אסור וכפוף תחת ידי משה. וכן כל המוסמכים עד לעולם אף שהוא בשמא ולא בידא (סנהדרין יג, ב) אבל הוא איש מפי איש עד יהושע שנסמך בידיים, ולכן גם הם נחשבו כפופים ורק באופן זה נחשבו מוסמכים וכשרים לסנהדרין.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו, וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם, וְנִתְּתָה מִיְהוָה עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כו, יח-כ).

מפסוקים אלו מבואר שמשה רבינו השפיע על יהושע מגדולתו, והמשיך הודו על יהושע כדי שיהושע ידמה למשה רבינו ובני ישראל ישמעו לו.

אולם, איתא בכבא בתרא (ע"ה, א), "ונתתה מהודך עליו" ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה. אנו למדים מדברי הגמ' שהודו של יהושע לא היה שווה להודו של משה רבינו, שהודו של משה היה דומה לפני חמה ואילו הודו של יהושע היה דומה לפני לבנה. אלא שצריך ביאור מה היא כוונת הגמ' שהזקנים היו מבויישים מזה עד שאמרו "אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה".

והנה הרשב"ם (ס"ט) פירש שהיו מבויישים שהכבוד של מנהיגם נתמעט כל כך בזמן קצר, שמשה רבינו היה דומה לפני חמה, ויהושע שהיה ה"יורש" של משה רבינו לא היה יכול להגיע לכבודו.

אלא שלפי זה צריך ביאור, למה רק הזקנים שבאותו הדור אמרו כן, והלא גם הצעירים יכולים לראות ההבדל שבין משה ויהושע, וא"כ למה לא אמרו ג"כ "אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה"?

בספר "עליות אליהו" (בהערה כ) כתב לפרש בשם הגאון רבי

לפניהם. כי אם אמנם התורה ניתנה ע"י משה רבינו ע"ה, אבל לא רק לדורו, אלא גם לדורות הבאים אחריו. ואין לך אלא שופט שבימך, אמרו ז"ל בספרי, הובא ברש"י דברים י"ז ט'.

(חפץ חיים על התורה)

"וַיִּסְמְךָ אֶת יְדֵי עֲלִיו" (במדבר כו, כג).

ובספרי (סי' קמ"א) אמרו, עשאו ככלי מלא וגדוש, ועליו נאמר "נֹצֵר תֵּאֱנֶה יֹאכֵל פְּרִיָּהּ" (משלי כו, יח), שכן הוא אומר, "וּמְשָׁרְתוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹנֵן נֶעַר לֹא יִמֵּשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָלָה" (שמות לג, יא), "כיוצא בו אתה אומר, "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך"

(יהושע א, ח).

והנה קרא ד"לא ימוש מתוך האהל" נאמר על יהושע, כשהיה כבר קרוב לשישים שנה [עיי'ן באבן עזרא שמות לג, יא], ועוד אמרו חז"ל, בתמורה, (טו, א), בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע, שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי, כלום הנחתך שעה אחת, והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי, "ומשרתו יהושע" וכו'. ואם כן יהושע לא החסיר כלום מתורת משה רבו. ואחר זה עוד העניק לו משה רבינו שפע ברכה וחכמה ככלי מלא וגדוש, [ומה שהוצרך לברכה אחר שידע כל התורה כולה, יש לומר על דרך הגמ' ברכות לב, ב], שיש צורך בשימור על התורה שיודע כמו חסידים הראשונים, דמתוך שחסידים הם תורתן משתמרת]. ואחרי כל זה עוד ציוה לו ה' "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען" וגו', וצריך עיון למה לי לציווי ד"לא ימוש" וכו' אחרי שכבר הוא יודע כל התורה כולה, וגם עשאו ככלי מלא וגדוש בברכה וחכמה.

ומבואר כי לא די בידיעת התורה כולה, אלא יש צורך בדיבוק התמידי בה, ב"לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך". ופשוט הוא, כי תורתנו תורת חיים, ומה לי אם הוא יודע כל התורה כולה, והרי אם פוסק ממנה הריהו מפסיק חיותו חס ושלום. ואפילו למאן דאמר במנחות (צט, ב), ד"לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך", הוא ברכה, ולא ציווי, על כל פנים חזו"ן דהוא צריך לברכה זו אף על פי שיודע כל התורה כולה. וידוע בשם הגר"א [יעוין באבן שלמה, פרק ד' אות ט', ובביאורו למשלי פרק ט"ו כ"ד] שאם אין אדם עולה מעלה תמיד, בעל כרחך שיורד מטה, כי טבע החומר הוא שנמשך ליסודו למטה, ורק בעליה מתמדת מרוממתו לגוף מכל הטבע, וכל שאינו עולה, הריהו יורד כפי טבעו. והרי זה כזורק אבן למעלה, שכל זמן שישנו לכח הדוחף הריהו עולה למעלה וכשכלה הכח הריהו נופלת כטבעה. והעליה למעלה היא, אך ורק ב"לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך", לא ימוש מתורת ה' חיים. [ועל דרך שאמרו

אם תעזובני יום יומיים אעזובך]

וכבר הבאנו את דברי רבינו הרב זללה"ה [מבריסק] שאמר לי שעיקר מה שגידלו בתורה, הוא שלא הסיח דעת ממנה, כי אביו רבינו הגדול, הגר"ח זללה"ה היה שולחו לכל מיני שליחויות הטורדות ולא היה לו פנאי ללמוד מתוך ספר בקביעות, ואך המחשבה התמידית בתורה, היא שהצמיחה ענק זה המאיר לעולם כולו בתורתו.

וזהו שמסיים הספרי ועליו נאמר "נוצר תאנה יאכל פריה" שכבר פירש הגאון בביאורו למשלי (כו, יח) שהתאנה אינה נלקטת בפעם אחת כשאר פירות, כי אם כל תאנה מועד

וכו', אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה ואינו עומד לפניו אלא המלך עומד לפני כהן גדול שנאמר "ולפני אלעזר הכהן יעמוד", אעפ"כ מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמוד מפניו כשיבא לו ולא יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים", עכ"ל.

והנה בפשוטו של פסוק י"ל דמצות עמידת מלך בפני כהן גדול היא רק כששואל באורים ותומים וכמו שכתב הרמב"ם בסוף דבריו, אכן ברמב"ם מוכח שלמד מכאן דין כללי שאין הכה"ג כפוף למלך ואדרבה המלך עומד לפניו, ומקור דבריו מהספרי זוטא כאן שפסק הקב"ה גדולה לאלעזר שאפילו המלך עומד מלפניו.

אכן כבר הקשו על זה מסוגיית הגמ' בהוריות (יג, א) דמבואר דמלך קודם לכהן גדול להצלה להחיות להשיב אבידה ולשאר מילי. ויעויין שם ב"חסדי דוד" וב"באר שבע" שכתבו דהפסוק ד"לפני אלעזר הכהן יעמוד" מיירי לפי זה רק בזמן שאלת אורים ותומים. אכן בדברי הרמב"ם כאמור מבואר לא כן. ועוד יש לעיין אם אכן גדול כהן גדול אמאי אית ליה מצוה לכבד את המלך.

ונראה לבאר העניין בתרי אנפין, חדא דהרמב"ם למד את דבריו מפשט הפסוקים דתחילה נאמר שיצוה הקב"ה למשה "ונתת מהודך עליו" ואח"כ כתיב "ולפני אלעזר הכהן יעמוד" וכו', ופירש רש"י דאמר לו הקב"ה למשה דמ"מ אין הכבוד זו מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר, ולמד הרמב"ם דכוונת הפסוק היא דבאמת כלפי כל ישראל מצות כבוד המלך קודמת לכבוד הכהן גדול ולכך הוא קודם לו להצלה ולשאר מילי ולכך גם איכא מצוה על הכהן גדול לכבדו אלא דמ"מ על המלך עצמו נאמרה מצוה שעליו לכבד את הכהן גדול ושאיין הכהן גדול כפוף לו.

ובאופן נוסף נראה לבאר דהנה ז"ל הרמב"ם בפירוש המשניות שלהי הוריות "טעם קדימת חכם למלך אינו אלא באמונה בלבד, לפי שהחכם תועלתו לאומה גדולה מאד, אבל במעשה אין להקדים על כבוד המלך שום דבר ואע"פ שהוא עם הארץ שנאמר שום תשים עליך מלך". ולמדנו מדבריו דיש קדימה במעלה ובמחשבה ויש קדימה במעשה, ות"ח קודם למלך במעלתו אך אעפ"כ בהנהגה יש להקדים את המלך, ובגדר זה יש להגדיר את היחס שבין הכהן גדול למלך, דמצד המעלה העצמית הכהן גדול עדיף ולכך אינו חייב להיות כפוף לו ואדרבה המלך עומד לפניו, אך מ"מ בהנהגה המעשית כלפי כל ישראל המלך קודם משום שורתו, וזוהי גם הסיבה שמצוה על הכהן לכבד את המלך.

(ברכת כהן - רבי ברוך שמואל הכהן דייטש)

"וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה פְּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ" (במדבר כו, כג).

אין לך אלא שופט שבימך

וברש"י, לְקַחוּ בדברים וְהוֹדִיעוּ מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא. מלמדנו בזה, כי אף על פי שמושה רבינו ע"ה היה אדון כל הנביאים, על ידו ניתנה לנו התורה ונהיינו לעם קדוש, עם כל זאת אין הדבר תלוי בו ובזמנו. ויפתח בדורו כשמואל בדורו, ופרנסי כל דור ודור ומנהיגיו צריכים לעמוד על המשמר ולנהל את עם ישראל על דרך התורה, לשמור את כל מצוות ה', ממש כבימי משה, דבר לא נעדר, ושכרם מוכן

שיראה ישראל מחבבין את המצות שעושים דרך חיבוב ואהבה ירא לשטנם להגיד העבירות שבהם כי מכל עבירה שיגיד עליהם יתוסף אליהם עוד זכות ומצוה לכן שתיקתו יפה מדיבורו.

(מובא בספר "שיחת חולין של ת"ח")

"וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבָר עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶיהָ" (במדבר

כט, לא).

נסכים ממשקין מגולין ופסול 'משקה ישראל'

בענין ניסוך המים, איתא בסוכה (מח, ב) שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה, ואם נשפכה או נתגלתה היה ממלא מן הכיור, שהיין והמים המגולין פסולין לגבי מזבח. ופירש רש"י (שם ד"ה שהיין): "ולא היה מנסך מהן, לפי שהיין [והמים] המגולין פסולין לגבי מזבח, דחיישינן שמא שתה מהן נחש, והארס מעורב בהן, ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור, שהרי הארס משלים לשיעורן", עכ"ל.

ולכאורה דברי רש"י צריכים ביאור, הא בירושלמי (פ"ד ה"ז) אמרו הטעם משום דאין כאן "משקה ישראל" כיון דישאל אין שותין אותו מפני הסכנה, א"כ גם למזבח אסור הוא, ומדוע היה צריך לפרש דלא כהירושלמי.

ונראה, דהנה בזבחים (לד, ב), גבי הא דתנן (שם לב, א) קיבל הכשר ונתן לפסול [קיבל כהן כשר ונתן למי שהוא פסול לעבודה] יחזיר לכשר [הדם אינו נפסל, אלא יחזור ויוליך את הדם בכשרות], וכן קיבל בימין [ביד ימין הכשרה לקבלת הדם] ונתן לשמאל יחזיר לימין, הקשו וליהוי ליה [ויהיה דם זה] דיחוי [שהרי דם זה היה כשר וראוי לזריקה ונדחה], ותיירץ רבינא הא מני חנן המצרי הוא דלית ליה דחויין, ורב אשי אמר כל שבידו [להכשיר] לאו דיחוי הוא [אפילו החולקים על חנן המצרי מודים כאן, שכיון שיכול להחזירו למצב שיהא ראוי לעבודה, אינו נעשה דחוי], נמצא דלרבינא אפילו היכא דבידו הוה דיחוי, ושם דיחוי עליה. ולפי זה שפיר יתבאר דברי רש"י, דהנה בסוכה שם (ג, א) הקשו בהא דנתגלתה ואמאי [מדוע נפסלים מים או יין מגולים לניסוך באופן מוחלט, אם משום החשש שמא מעורב בהם ארס של נחש, יש תקנה] ליעביר במסנת [שיעבירו המים או היין במסנת, וירדו דרך הנקבים, והארס ישאר במסנת], וממילא י"ל דאי ס"ל הבבלי כהירושלמי דהוה מדין "משקה ישראל" הרי יש כאן פסול ממש, ומאי רווח לן בזה שנעבירו במסנת הא מ"מ באותה שעה היה דחוי, ומוכח דלא ס"ל להבבלי דפסול משום "משקה ישראל", ומשום הכי פירש טעם אחר.

ומה דבאמת לא הוה משקין מגולים בפסול ד"משקה ישראל", נראה לפי מה שכתב הרמב"ם (פ"ה מאיסורי מזבח ה"ט) בהך איסור ד"משקה ישראל", דהוא משום מצוה הבאה בעבירה, והוה תועבה למקום, וא"כ י"ל דדוקא במקום שיש איסור בדבר, הוה מצוה הבאה בעבירה, אבל גילוי שכל איסורו משום סכנה, מי יימר דהוי בכלל האי דינא. וגם לא שייך לומר דהוה תועבה לפני המקום מצד עבירה שבו, דלא נעשתה עבירה בעצם המשקה. ודו"ק.

(קובץ הערות - רבי יוסף שלום אלישיב)

לקיטתה בפני עצמה. ואם לוקטים קודם בישולה הריהו בוסר, ואם מאחרים הלקיטה אחר שכבר הבשילו הרבה הריהם מתליעים וצריך לשמרם תמיד, כל תאנה בפני עצמה ואז ילקוט כל פירותיה. וכך הוא יהושע שלא מש מתוך האהל לשמוע כל דבר מפני רבו ולשמרו בכל עת. ובעלות משה ההרה לקבל תורה המתין לו יהושע בתחתית ההר ארבעים יום, שמיד כשירד משה לא יחסיר ממנו דבר.

גם יש לפרש כמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות תלמוד תורה, ואימתי חייב אדם ללמוד, כל ימי חייו עד יום מותו, שנאמר "ופן יסורו מלבבך", וכל זמן שאינו לומד הוא שוכח, עכ"ל. ותמוה, וכי כל זמן שאינו לומד הוא שוכח, והלא רואים אנו גם מי שפוסק מלימודו ואינו שוכח. ונראה דשני מיני שכחה הם, שיש שכחה ששוכח לגמרי וגם אם ירצה להזכר אינו זוכר, ולא על שכחה זו מיירי הרמב"ם, ויש עוד שכחה שאם ירצה ליזכר יזכור הדבר, אבל צריך הוא להתאמץ בזכרונו, ואין הדבר מונח לו בלבו ובפיו, וגם זו שכחה היא, שאין הדבר מונח לו מיד, ולשכחה זו בא כל זמן שאינו לומד, ורק בלימוד התמידי ד"לא ימוש ספר התורה הזאת מפיו", אז הוא מוכן לו בפיו.

(זהב משבא - רבי משה שמואל שפירא)

"וְהָאֵשָׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ וְגו' תְּמִימָם וְגו' עֲלֵה תְּמִיד" (במדבר

כת, ד)

בגמ' ברכות (י, ב) אמרו, כל המארח תלמיד חכם בביתו ומהנהו מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.

יש להבין מדוע נקט הלשון תמידין ולא כשאר קרבנות. אלא "מארח" הוא לשון הווה שתמיד יש אצלו בבית תלמידי חכמים ואינו קץ בהם, אע"פ שתמיד נמצאים אצלו, כמו כן הקב"ה גורם לו נחת רוח מקרבנות תמיד, אע"פ שהוא יום יום וקבוע לו זמן.

(גבול יהודה - הגאון רבי אברהם ביק)

"וּבְיֹום הַתְּפִלָּה וְגו', תְּמִימָם יְהִיוּ לָכֶם וְנִסְכֵיהֶם" (במדבר כח, כו - לא).

במנחות דף פז, א אמרו שאף הנסכים יהיו תמימים, שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים. והובא ברש"י כאן. ולכאורה למה בשאר המועדות לא הוזכר "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", אלא שבחג השבועות היין מתחיל להתקלקל מחמת החמה, [כמבואר בבבא בתרא דף צח וברשב"ם שם] לכן הזהירה התורה בשבועות דוקא שהיין לא יהא פגום.

(הגאון רבי אברהם ביק בעמח"ס "סוד אהל מועד")

"יֹום תְּרוּעָה יְהִיה לָכֶם" (במדבר כט, א).

שמעתי בשם הגאון רבינו עקיבא איגר ז"ל על מה שאמרו במסכת ראש השנה, ת"ר מפני מה תוקעין ומריעין כדי לערבב השטן ופירש רש"י ז"ל, כיון שיראה שישאל מחבבין את המצות יִירָא לשטנם. ולכאורה קשה אם ישראל מחבבים את המצוות וכי בעבור זה יירא לשטנם להגיד את העבירות שלהם.

ואמר הגאון הנ"ל, דהנה אמרו דמי שעושה תשובה מאהבה ודונות נעשו לו כזכויות (יומא פו, ב), וזה כוונת רש"י ז"ל כיון